

LUNDS
UNIVERSITET

BARNBOKSAPPEN:

Bilderboken i digitaliseringens litterära gränsländ

Lunds Universitet
Institutionen för kulturvetenskaper
Förlags- och bokmarknadskunskap
Handledare: Sara Kärrholm
Examinator: Ann Steiner
2015-08-26

Alexandra Harlegård
FBMK11

Abstract

The publishing industry is constantly faced with threats and predictions prophesying the end of the printed book and reading, however there is simultaneously the imminent promise of the digitalized literature. Children's literature is one part of today's marketplace that show progress in sales at the same time the panoply of entertainment for children is bigger than ever. The enormous popularity of tablets is evident as even the youngest children are using them. The availability of tablets and the wide range of apps for children are two main factors of the success. The children's book app is one way for publishers to combine these areas of interest and this essay examines how they execute the adaptations. The chosen genre is the picture book, because of its unique structure and relationship between images and text. My question of interest is what happens in the transformation from printed book to a digitalized format and what does this alteration entail? By comparing six children's books to their corresponding apps I find it evident that the biggest challenge is financial and that the publishing business is apprehensive in choosing one format over the other. After conducting this study I also believe that there are several opportunities of using apps in a combined manner with the printed book in the future.

Keywords: apps, children's literature, digitalization, adaption, tablets, publishing studies

Sökord: appar, barnlitteratur, digitalisering, adaption, förlag, bokmarknad

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte/frågeställning.....	2
Material: avgränsning och urval	2
Metod.....	3
Tidigare forskning	4
Teori.....	5
Teknikens betydelse.....	5
Paratextbegreppet.....	6
Bilderbokens roll i förändring	7
Bakgrund och definitioner: e-bok, utökad e-bok och app	7
Appar för barn: utbud, variationer och versioner	9
Förlagens förhållningssätt.....	10
Presentation av sex böcker och appar.....	12
Hur gick det sen? boken om Mymlan, Muminrollet och Lilla My.....	12
Tisdagspiraterna.....	12
Alla barns rätt – en bilderbok om Barnkonventionen.....	13
Knacka på!.....	14
Vem bestämmer?.....	14
Så gör prinsessor	15
Analys och diskussion.....	15
Ikon & framsida	15
Öppningssidan – meny och instruktioner	16
Text och bild - i samspel eller disharmoni?.....	17
Teknik	19
Format	21
Effekten av effekterna	22
Avsändare - vem äger vad?	25
Ekonomi - ”the app economy”.....	26
Sammanfattning.....	28
Källförteckning	30
Bilder	34

Inledning

Bokbranschens framtid ses ofta som oviss, med täta intervaller kommer nyheter om att slutet för boken är nära och att folk slutat läsa. Samtidigt ligger det också en stor, avvaktande förväntning i luften på den digitaliserade läsningen och vad den kommer att innebära för såväl producenter som konsumenter av litteratur. En välkommen prognos kommer från barnboksgenren och branschföreningarnas bokförsäljningsstatistik som visar på att barn- och ungdomslitteratur ökat med 11,5 % under 2014 och genren bedöms nu uppleva något av en boom.¹ Samtidigt har det den senaste tiden även blossat upp ett infekterat debattämne i pressen gällande barns användande av surfplattor då Svenska Medierådet presenterat statistik som visar att småbarn använder plattor i större utsträckning än vad föräldrarnas samvete klarar och där barnläkare uttalat sig om allvarliga konsekvenser.²

Min nyfikenhet grundar sig i en krönika på Upsala Nya Tidnings hemsida som handlade om barnboksappen som begrepp och förvirringen kring detta.³ Vad är en barnboksapp i förhållande till barnboken? Är apparna mer lika spel eller barnböcker? Kan denna begreppsförvirring användas som marknadsstrategi? Likt många andra föräldrar blir jag självklart intresserad av hur denna typ av läsning påverkar barnen.

Jag tänker mig att man kan se dessa produkter som en förlängning eller komplement av barnlitteraturen, att appen kan förhöja boken och tvärtom, men man kan också se dem i en konkurrensrelation. Varför ska jag läsa boken om jag har appen och tvärtom? Det kan också vara ett sätt för förlagen att rida på barnboksvågens uppsving utan att försvinna i den rådande överutgivning som också påverkar genren och samtidigt stävja nyhetstörsten bland konsumenterna.⁴ Inom barnlitteraturen valde jag att fokusera på bilderboken där samspel mellan bild och text är essentiellt för handlingen vilket i sin tur borde utgöra en bra grund att skapa appar på med tanke på surfplattans visuella och interaktionella möjligheter. Vilka aspekter spelar in för förlagen i detta något tvärredaktionella fält? Hur förändras deras roll på marknaden? Hur ser förlagen själva på denna typ av utgivning och syns det i adaptationerna? Kan barnboksappen ses som en del av rådande barnboksboom eller snarare som en konkurrent?

¹ Kalle Laxgård, "Fokus: Barnboksboomen" *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/barnboksboomen>, hämtad 2015-04-23

² Jan Majlard, "Barnläkare kräver riktlinjer för barns skärmtittande" *Svenska Dagbladet*, http://www.svd.se/nyheter/inrikes/barnlakare-skarmtittande-forsamrar-sprakutvecklingen_4450875.svd hämtad 2015-05-18

³ Marit Jonsson, "Barnboksappar en begreppsförvirring" *Upsala Nya Tidning*, <http://www.unt.se/kultur-noje/barnboksappar-en-begreppsforvirring-1518933.aspx> hämtad 2015-05-17

⁴ Kalle Laxgård "Kortare livslängd kräver nya strategier" *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/kortare-livslngd-kr-ver-nya-strategier> hämtad 2015-05-17

På bokmarknaden finns både ja- och nejsägare i frågan om digitalisering av barnlitteratur men genom att titta närmre på utbudet och vad bokens förändring kan innebära för konsumenten och producenten, hoppas jag förstå oron och förväntningarna inför framtiden bättre.

Syfte/frågeställning

Mitt syfte är att undersöka hur bilderboken förändras från ett tryckt till ett digitalt format och vad det kan innebära för förändringar för såväl läsare som övriga aktörer på bokmarknaden. Jag har valt att utforska detta område genom att jämföra utgåvor av respektive format ur ett konsumentperspektiv men även analysera konsekvenserna i producentledet genom att se till några nyckelfaktorer som ekonomi, teknik, effekter, format, funktion och berättande. Mina frågeställningar är vad som händer med boken när den blir en barnboksapp och på vilket sätt förlagen väljer att konvertera från bilderbok till app?

Min förhoppning är att denna analys kan ses som ett tillskott i forskningen av och kring digital utgivning och uppmärksamma appen som en del av denna.

Material: avgränsning och urval

Jag kommer att studera följande titlar och respektive appar: Tove Janssons *Hur gick det sen?*, Pernilla Stalfeldts *Alla barns rätt: En bilderbok om Barnkonventionen*, Daniel Edfeldts och Bettina Johanssons *Tisdagspiraterna*, Stina Wirséns *Vem bestämmer?*, Anna-Clara Tidholms *Knacka på!* och Per Gustavssons *Så gör prinsessor*. Apparna har till stor del hittats genom den oberoende recensionssajten *Pappas Appar*, där appar som ej innehåller reklam eller köpuppsmaningar recenserar av engagerade föräldrar. De appar som uppfyllt följande kriterier har sedan valts för att få så många förlag som möjligt representerade. De studerade apparna baseras på böcker i genren bilderbok för barn i åldrarna 0-6 år. Apparna innehåller uppläsningfunktion och är anpassade för den svenska marknaden, det vill säga svenskspråkiga. De kategoriseras som böcker i App Store och förlagen står som avsändare. De är utvecklade för iPhone och iPad med Apples mjukvara, iOS.

Mitt intresseområde är bilderboken för barn i åldrarna 0-6 år. Bilderbokens förändring men även möjligheter är intressant att studera som app då det är en genre som är svår att utveckla som e-bok eftersom de ofta innehåller helsidesillustrationer som är svåra att återskapa i e-boksformatet e-pub. De bilderböcker som analyseras i studien har valts utifrån förutsättningen att de innehåller text för att se hur samspelet mellan text och bild behandlats. Urvalet har också baserats på att apparna står under kategorin ”böcker” i App store och att förlaget står som producent. Även om själva produktionen är ett samarbete med diverse idébyråer och

medieutvecklare så ville jag att apparna i undersökningen hade en tydlig avsändare inom bokmarkanden.

Det finns betydligt många fler appar som bygger på barnlitterära karaktärer som produceras av spelföretag och som innehållsmässigt är uppbyggda som olika typer av spel eller pyssel. E-böcker är inte heller en del av undersökningsområdet även om termen används på samma sätt som app ibland. Då begreppen kring vad som räknas som interaktiv e-bok, e-bok och appar är luddiga från såväl branschens som konsumenternas sida har jag valt att endast undersöka de appar där förlagsnamnet syns som avsändare, detta för att förtydliga kopplingen till mitt intresseområde, förlagskunskapen. Min ursprungstanke var att utgå från ålderskategorier och då hålla mig till 3-6 år för att komma åt textbaserade bilderböcker men utbudet av appar är för tunt för att kunna representera tillräcklig variation på adaptationer och spridning av förlag och fick utökas till mellan 0-6 år.

Metod

I denna studie har jag valt att genomföra en komparativ undersökning av så kallade barnboksappar och deras respektive tryckta utgåva. Analysen är kvalitativ med utgångspunkt utifrån funktionella, visuella, estetiska, tekniska och finansiella aspekter av böckernas och apparnas utseende och innehåll. Resultaten analyseras för att skapa en bild av vilka förändringar boken genomgår från tryckt till digital version. Apparna har studerats i sin helhet men redovisas utifrån en systematisk genomgång av särskilda element; ikonerna, öppningssidan, text- och bildpåverkan, format och funktioner. Jag kommer analysera apparna genom att se skärmen som en uppslagssida i en tryckt bilderbok, vilket oftast är meningen med dessa typer av bokappar då de är statiska i denna position, de anpassar sig alltså inte om man vänder på skärmen till ett vertikalt läge.

Genom att undersöka och jämföra skillnader och likheter mellan de olika medieformaten och därmed deras för- och nackdelar kan denna typ av digital utgivning delvis kartläggas inför kommande utveckling på området. Jag kommer använda mig av etablerade analysbegrepp inom barnlitteraturen hämtade från Maria Nikolajevas studier av bilderboken. I diskussion av bilderboken används inte sidor utan uppslag där vänster- och högersidan utgör en helhet vilket kommer från att bilderboken ofta läses högt och uppslaget hålls upp framför åhörarna.⁵ Av praktiska skäl används dock vänstersida och högersida i undersökningen. Jag kommer även att

⁵ Maria Nikolajeva, *Bilderbokens pusselbitar*, Studentlitteratur, Lund, 2000 s. 74.

likt författaren utgå från begreppet ikonotext, myntat av Kristin Hallberg 1982, om den syntes av ord och bild som varje bilderbok består av.⁶

Tidigare forskning

Forskningen kring barnboksappar liksom många andra områden av digital utgivning är begränsad. Om man ser till barnboksappar på svenska är den nästintill obefintlig. De studier och teorier som finns handlar främst om e-böcker och elektronisk litteratur. Kulturutskottet genomförde 2013 en fördjupningsstudie av e-böckerna med inriktning på tre områden; läsande, integritetsfrågor och ersättning vid biblioteksutlåning. Syftet var att analysera och beskriva e-boken i Sverige med fokus på utbud, marknad och konsumtion men också frågor om policy, lagar och regler.⁷

Statens medieråd är en statlig myndighet som har till uppgift att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan.⁸ Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediesituation vilket de bland annat gör genom nationella undersökningar. För min uppsats har deras senaste rapport ”Småungar och Medier 2015” använts för att förklara surfplattans roll för barn i dagens samhälle.⁹

Frania Hall är docent i Publishing Studies vid London College of Communication och med hjälp av hennes bok *The Business of Digital Publishing: An Introduction to the Digital Book and Journal Industries* har jag fått en modernare inblick i utmaningarna med digital utgivning ur flera perspektiv men kanske främst ekonomiska.¹⁰ Hennes definitioner av e-bok, utökad e-bok och appar används också i denna uppsats.

Litteraturens nätverk – berättande på internet är en antologi där författarna undersöker hur internet påverkar begrepp som läsare, författare, text och berättelse.¹¹ Även om fokus ligger på internets inverkan ligger tyngdpunkten i att litteraturen alltid varit beroende av ett medium för att spridas och därför blir den aktuell även i diskussionen kring adaptation.

Frågor kring hur adaptationer påverkas av vilket medium de presenteras i diskuteras av litteraturprofessor Linda Hutcheon i *A Theory of Adaptation* där fokus ligger på adaptationernas unika

⁶ Nikolajeva, s. 15.

⁷ ”En bok är en bok är en bok” *Riksdagsförvaltningen*, https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utredningar/Rapporter-fran-riksdagen/En-bok-ar-en-bok-ar-en-bok---_H10WRFR3/ hämtad 2015-06-11

⁸ ”Om organisationen” *Statens Medieråd*, <http://www.statensmedierad.se/Om-Statens-medierad/Organisationen/> hämtad 2015-06-11

⁹ ”Småungar och medier 2015” *Statens Medieråd*, <http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Ungar--medier-2015/> hämtad 2015-06-14

¹⁰ Frania Hall, *The business of digital publishing: an introduction to the digital book and journal industries*, Routledge, London, 2013

¹¹ Christian Lenemark (red.) *Litteraturens nätverk: berättande på internet*, 1:a uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012

egenskaper snarare än den komparativa aspekten.¹² Utmaningen i detta mångfacetterade fält och om att skriva om fenomen i vår digitala samtid sammanfattas av Olof Sundin i *Läsarnas marknad – marknadens läsare*: ”Det är svårt att analysera en förändringsprocess när man är mitt inne i den och verkligheten tenderar att göra motstånd mot våra förutsägelser”.¹³ Föränderligheten inom teknikområdet gör att informationen snabbt blir daterad och det kan vara svårt att få ett helhetsperspektiv när producenter och produkter befinner sig i ett konstant utvecklingskede. Utifrån detta resonemang blir det viktigt att använda artiklar i dagstidningar och från internet för att beskriva den pågående utvecklingen och debatten för att uppdatera teorigrunden.

Teori

Teknikens betydelse

En utgångspunkt för denna uppsats är kommunikationsteoretikern Marshall McLuhans teori om hur olika medier formar budskapet. Detta innebär att människor tenderar att fokusera på det uppenbara, vilket är innehållet, för att det ger oss värdefull information. När samhällets värderingar, normer och sätt att göra saker på förändras på grund av tekniken, inser vi de sociala konsekvenserna av mediet. McLuhans ledord från 60-talet ”the medium is the message” blir aldrig så relevant som när vi nu försöker definiera de ständigt närvarande telefonernas och surfplattornas roll i vår vardag.¹⁴

John B. Thompson är professor i sociologi vid University of Cambridge och författare av *Merchants of Culture – The Publishing Business of the Twenty-First Century*.¹⁵ Thompsons inblick i utmaningarna för den moderna utgivaren används för att fördjupa förståelsen inför riskerna med digital utgivning i ett spretigt fält. Hans återgivning av problem och möjligheter när boken går från en kulturell artefakt och mer mot en kommersiell produkt blir särskilt aktuell när boken presenteras i nya format. Då hans bok varit mycket användbar för ämnet är det intressant att tänka på att trots att den kom ut så sent som 2010 redan är för gammal för att ta ställning till utvecklingen av appar och surfplattans framväxt.

Vad som händer genom flerkanalig kulturproduktion samt beteendemönster hos både konsument och producent utvecklas i medieprofessor Henry Jenkins teori om konvergenskultur.¹⁶ Barnboksappar kan i denna kontext ses som ett representativt exempel på hur gamla och nya medier kolliderar och på hur dagens mediekonsumtion fungerar.

¹² Linda Hutcheon, *A Theory of Adaption*, Routledge, New York, 2006.

¹³ Sverige. Litteraturutredningen, *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi*, Fritze, Stockholm, 2012, <http://www.regeringen.se/sb/d/15600/a/187846> SOU 2012:10, s. 151.

¹⁴ Marshall McLuhan, *Media*, [Ny utg.], Pocky/Tranan, Skarpnäck, 2001, s. 20.

¹⁵ John B. Thompson, *Merchants of Culture – The Publishing Business in the Twenty-First Century*, Polity, Cambridge, 2010

¹⁶ Henry Jenkins, *Konvergenskulturen: där gamla och nya medier kolliderar*, Daidalos, Göteborg, 2008

Den filosofiska aspekten av bokens värde utgår främst från Andrew Pipers *Book Was There: Reading in Electronic Times*. Hans utgångspunkt är varken för eller emot den digitala boken men den tryckta bokens värde diskuteras ändå utifrån dess fördelar. Pipers något personliga beskrivningar av vad en bok är och får vara blir särskilt relevanta när förändringen av boken diskuteras utifrån ett konsumentperspektiv.

Paratextbegreppet

För att kunna genomföra min undersökning av tryckta böcker och appar skulle det givetvis vara önskvärt att kunna luta sig mot en teori som tar in den totala multimediala läsoplevelsen. Här blir det däremot tydligt att på samma sätt som förlagskunskap måste studeras tvärvetenskapligt måste även studier av förhållandet mellan olika medier utföras på liknande sätt. En stor utmaning i uppsatsarbetet visade sig vara att hitta ett sätt att tolka och uttrycka sig kring flertalet nya element som exempelvis ljudeffekter och rörliga illustrationer och att tillgodose bilderbokens särskilda utformning, där bild och text är lika viktiga.

Litteraturteoretikern Gérard Genettes teori om paratext handlar om bokens inramning och betydelsen av de beståndsdelar av en bok som presenterar den för läsaren förutom huvudtexten. Inom paratext finns underkategorier som ytterligare preciserar teorin. Peritext som innefattar saker som titel, omslag, format och författarnamn och epitext som handlar om marknadsföringsmaterial, förlagens hemsidor, intervjuer med författaren etcetera.¹⁷ Paratext är utformat för en analog text i tryckt form men som litteraturforskarna Dorothee Birke och Birte Christ argumenterar för i sin artikel, om kartläggning av det digitala fältet, är det en mycket lämplig teori att använda för att belysa förändringar i text och narratologi.¹⁸ De belyser även den del av paratexten som blir mest relevant för min undersökning genom att definiera och utöka funktionsaspekten i tre större områden. Tolkningsfunktionen som hjälper läsaren att genom paratexten förstå och läsa texten, den kommersiella funktionen där annonsering, prissättning och marknadsföring ingår samt navigeringsfunktionen, där paratextens mekaniska element guidar läsaren genom texten med till exempel meny eller instruktioner.¹⁹ Ytterligare ett exempel på ett utökat paratextuellt begrepp inom tolkning av digital litteratur är litteraturprofessor Ellen McCrackens presentation av hur läsarens fokus kan påverkas ”centrifugally” från texten eller ”centripetally” mot texten genom funktioner som hyperlänkar, animationer eller liknande.²⁰

¹⁷ Gérard Genette, *Paratexts: thresholds of interpretation*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1997, kap. 1.

¹⁸ Dorothee Birke och Birte Christ (2013), ”Paratext and Digitized Narrative: Mapping the Field” *Narrative* 21, nr. 1, s. 66–87

¹⁹ Birke och Christ, s. 67-68.

²⁰ Ellen McCracken, ”Expanding Genette’s Epitext/Peritext Model for Transitional Electronic Literature: Centrifugal and Centripetal Vectors on Kindles and iPads”, *Narrative* 21, nr. 1 (2013): 106–124.

Bilderbokens roll i förändring

Maria Nikolajeva är professor i litteraturvetenskap och docent i barnlitteraturforskning. Hennes teorier om hur bilderboken fungerar som kommunikationsform ligger till grund för de observationer som görs i analysdelen. Hennes bok *Bilderbokens pusselbitar* inleds på följande sätt: ”Bilderboken är en unik konstform som använder sig av en kombination av två kommunikationsnivåer, den verbala och den visuella. Bilderboken är alltså i sitt sätt att förmedla information radikalt annorlunda än en roman eller en berättelse. Bilderboken är ett syntetiskt medium, som teater eller film, där mottagaren måste sätta ihop den övergripande betydelsen av de olika kommunikationselementen”.²¹ I hennes analys av bilderboken som ett estetiskt föremål blir vikten av element som format, uppslagslayout och omslag tydliga och därför intressanta när de förändras i digitala utgåvor. Nikolajevas begrepp kommer till viss del användas för att förklara företeelser inom barnlitteratur och bilderbokens särprägling.

Bakgrund och definitioner: e-bok, utökad e-bok och app

För att sätta appen i en historisk kontext, kan man säga att begreppet och användandet av appen inte riktigt tog fart förrän Apple introducerade deras programbutik App Store år 2008. Man har kunnat fylla sina mobiltelefoner och handdatorer med tredjepartsapplikationer, alltså program som inte är konstruerade av tillverkarna själva, sedan skiftet åttio- nittioalet men möjligheterna ökade markant kring millennieskiftet då datorer och telefoner kombinerades. Tekniken för programhantering fortsatte under åren att utvecklas men okunskapen hos konsumenterna var stor, vilket var en av de största anledningarna till Apples framgång med appbutiken. App Store är hårt integrerat med datorprogrammet iTunes som är en synkplattform för iPhone, iPad och iPod och som kund har man samma kontoinformation till alla dessa, vilket ska öka säkerheten och såklart underlätta vid köp.²² Våren 2010 lanserades Apples surfplatta iPaden och vd:n Steve Jobs poängterade vid presentationen möjligheterna för digitala böcker och den stora tillgängligheten till litteratur. Nu fanns plötsligt en digital butik som kunde konkurrera med Kindle Store, och därtill öppnades en marknad för helt andra slags appar. Appar i sig var inget nytt, Apples digitala butik App Store hade redan ritat om mobiltelefonkartan och användandet av appar var relativt etablerat men Ipadens stora skärm öppnade för nya sorters applikationer och därmed nya målgrupper.²³

²¹ Nikolajeva, s. 11.

²² Daniel Hessel, ”Vi förklarar appar i mobilen” *M3*, <http://m3.idg.se/2.1022/1.313285/vi-forklarar-appar-i-mobilen>, hämtad 2015-04-23

²³ Daniel Åberg, ”App app app – ingen revolution här inte” *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/app-app-app-ingen-revolution-h-r-inte> hämtad 2015-05-17

För att förtydliga skillnaderna mellan e-bok, utökad e-bok och app kommer jag att tillämpa Frania Halls definitioner från *The Business of Digital Publishing*. Hon menar att förvirringen oftast ligger kring den utökade e-boken som hon placerar som ett mellanting mellan e-bok och app då den är mer funktionsmässigt avancerad och multimedial än en e-bok. E-boken som till stor del liknar en tryckt bok i narrativt upplägg och design tros visserligen utvecklas framöver så frågan är om distinktionen kommer att behövas då formaten närmar sig varandra eller kanske snarare när e-boken blir alltmer komplex. En tydlig skillnad är dock att den utökade e-boken är utvecklad i samma mjukvara som en e-bok och säljs och distribueras i samma kanaler till skillnad från appens produktion och paketering. Detta betyder alltså att en utökad e-bok skulle placeras i iBookstore istället för i App Store där apparna finns. Appar är speciella på så sätt att de kan uppdateras. Företagen kan närsomhelst göra ändringar som påverkar både funktion och form. Ett exempel kan vara att man som producent kan lägga till köp inuti appen som från början varit gratis, men även mindre ändringar och förbättringar kan göras kontinuerligt och denna typ av underhåll ingår i det för konsumenten initialt betalade priset.²⁴

Förutom skillnader i vilka kanaler formaten hittas finns det också tekniska aspekter av läsverktygen som spelar in. Skillnaden mellan vilken plattform som används för att läsa de digitala böckerna är av stor betydelse. Det som gör läsplattorna så mycket bättre lämpade för läsning, särskilt i längre stunder, är användandet av digitalt bläck, även kallat elektroniskt bläck eller e-ink. Oftast finns det färre distraktioner på en läsplatta än surfplattan, då endast ett fåtal erbjuder möjligheten att använda internet. Därtill kommer en skonsammare ljussättning av bakgrundsljuset, alltifrån total avsaknad på vissa modeller till sepiafärgad eller nyanserad belysning på andra.²⁵ Surfplattorna å andra sidan innehar enorma möjligheter särskilda för den studerade genren, bilderboken. Funktionsmässigt finns det få begränsningar när det kommer till att utveckla graden av interaktivitet och element som film, spel och ljudeffekter. Även storleksmässigt kan surfplattan sägas påminna om bilderboken och ett dubbeluppslag i appen har ofta många likheter med sin tryckta föregångare. Sammanfattningsvis blir, utav de olika formatens egenskaper, den digitala bokens kontext essentiell då de köps på olika ställen och används på olika läsverktyg. Aspekter som olika prisnivåer är ur ett konkurrensperspektiv en viktig aspekt men med tanke på att konsumenterna handlar efter vilken apparat de läser på blir det knappast avgörande. Formatens olika möjligheter blir även en genreindikator då skönlitteratur fungerar bäst som e-bok och facklitterära böcker troligtvis lämpar sig bättre i ett multimodalt format.

Barnboksappar som begrepp är ur definitionssynpunkt komplicerade att placera och gränserna suddas ut ytterligare genom att de ibland innehar ett ISBN-nummer. ISBN står för

²⁴ Hall, s. 119

²⁵ "Fokus: Läsplattetest" *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/vilken-platta-r-b-st>, hämtad 2015-04-30

International Standard Book Number och är en identifikator för hantering och distribuering av monografiska publikationer främst för detaljhandeln. E-böcker på fysiska bärare eller som är nedladdningsbara ingår i den typ av utgivning som enligt Kungliga Biblioteket ska inneha ett ISBN dock inte spel.²⁶ Av de undersökta apparna innehar två av dem ISBN nummer, det ena finns dock inte att hitta och det andra visar att appen i Libris kategoriseras som e-bok vilket med tydlighet bekräftar svårigheten med att definiera barnboksapparna.

Appar för barn: utbud, variationer och versioner

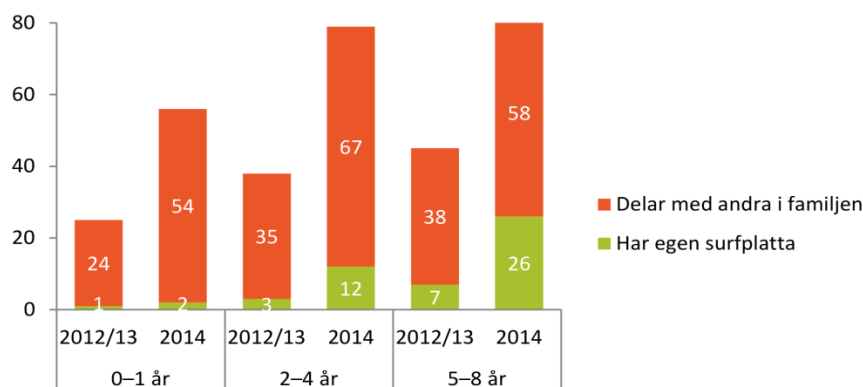
Det finns en rad associationer, föreställningar och idéer om vad en barnboksapp egentligen är. Det är också en svår gränsdragning att redogöra för eftersom det till viss del är svårt att urskilja vilka element som hör till vilket medium och vart definitionen ska göras. Appar för barn finns i många varianter där det vanligaste är en spelbaserad app tätt följd av vad som tillhör ”education” kategorin i App Store där alltifrån spel till böcker ingår, men som verkar ha en ambition att påvisa ett pedagogiskt innehåll. Det finns många exempel på appar som bygger på barnlitterära karaktärer; Filmundus är till exempel ett svenskt spelföretag som profilerat sig genom spelappar med Pippi Långstrump och Pettson och Findus på både svenska, engelska och tyska. Många förlag väljer att adaptera sina bilderböcker till appar som handlar om att pyssla, spela memory eller lägga pussel. Toca Boca är en mycket framgångsrik spelutvecklare för barn som ägs av Bonniergruppen, de producerar dock inga bokappar eller appar som bygger på barnböcker. Oavsett kategori är apputveckling en enorm industri och utbudet svindlande med över en miljon appar att välja på i App Store.²⁷ I januari 2015 meddelade Apple att de återigen uppnått rekordintäkter på App Store då det under första veckan av januari spenderades nära en halv miljard amerikanska dollar på appar och köp inuti appar.²⁸ Utöver utbudet kan barnens tillgänglighet till surfplattor ses som en betydelsefull faktor i framgångssagan. I Sverige har Statens Medieråd genomfört undersökningar om barns medievanor sedan år 2005. I rapporten *Småungar och Medier 2015* där underlaget består av postala enkäter från 2000 deltagare urskiljs bland annat att internetanvändandet sjunker i åldrarna och att surfplattan används i stor utsträckning och av riktigt unga barn. Det som också syns med tydlighet är att utvecklingen inom området går fort.

²⁶ ”Riktlinjer för tilldelning av ISBN till e-böcker och appar” ISBN-centralen, *Kungliga Biblioteket*, <http://www.kb.se/dokument/ISBN/ISBN%20INFO.pdf> hämtat 2015-06-10

²⁷ Mikael Markander, ”Fler än 1000000 appar på App Store” *M3-Macworld*, <http://macworld.idg.se/2.1038/1.537703/fler-an-1-000-000-appar-pa-app-store> hämtad 2015-05-22

²⁸ ”Apple ringer in 2015 med nya rekord” *Apple Inc.*, <https://www.apple.com/se/pr/library/2015/01/08App-Store-Rings-in-2015-with-New-Records.html> hämtad 2015-05-22

Tillgång till surfplatta i hemmet 2012/13 och 2014 (%)

Jämfört med 2012/13 har det skett en markant ökning av andelen barn i grupperna 2-4 år och 5-8 år som har en egen surfplatta. Andelen barn med egna surfplattor i dessa åldrar har fyrdubblats sedan mätningen 2012/13. Ser man till den totala tillgången av surfplattor i hemmet (de 0-8-åringar som har egen eller de som delar med andra), är ökningen också kraftig och motsvarar ungefär en fördubbling jämfört med 2012/13. Märkbart i rapporten är också att andelen 0-1-åringar som har spelat på surfplatta har nästan fyrdubblats mot föregående rapport.²⁹

Förlagens förhållningsätt

I John B. Thompsons *Merchants of Culture* framhävs tre huvudtyper av förhållningsätt från förläggarna gentemot den digitala framtiden. Vad som är viktigt att komma ihåg är att hans bok gavs ut år 2010 och därmed är inte surfplattans intåg på marknaden inkluderat i resonemanget, men samma farhågor som då tycktes finnas kring e-boken verkar finnas kring andra typer av digitala böcker idag. De digitala förespråkarna är enligt Thompson övertygade om den kommande digitala revolutionen, de digitala skeptikerna som värdesätter den tryckta bokens materialitet förblir tveksamma till digitala substitut och mellan dessa finns de digitala agnostikerna som helt enkelt vill vänta och se vad som händer.³⁰ När man ser på den svenska bokmarknaden har det satsats i varierande grad och på olika sätt på de så kallade barnboksapparna. Ledande på området får sägas vara Rabén och Sjögren som producerat flertalet appar i olika kategorier. De var tidigt ute och lanserade sin första app om Megakillen i samband med iPadens introduktion i Sverige. Attityden var positiv inför formatets möjligheter: I en intervju i *Dagens Nyheter* om barnappar menade Klas Fjärstedt, dåvarande webbandsvarig på Norstedts, där Rabén och Sjögren

²⁹ "Småungar och medier 2015" *Statens Medieråd*,

http://www.statensmedierad.se/upload/_pdf/Smaungarochmedier2015_ver1.pdf s. 9-10 hämtad 2015-05-18

³⁰ Thompson, s. 314.

ingår att: ”Bilderböcker är som gjutna för att skapa mervärden kring. Det är en skattkista som bara väntar på att bli använd. Ser man hur barn interagerar med Iphone, Ipad och liknande produkter så ser man att det är helt rätt väg att gå”. Natur och Kultur var också tidigt ute med sin Mulle Meck-app och Bonniers valde att satsa globalt med en app av *Massor av dinosaurier* på både engelska och svenska, men var annars återhållsamma med mycket få appar i barnkategorin. I detta startskede var det många av de mindre och mellanstora förlagen som intog den mer avvaktande ställningen för att följa de större aktörernas beteende.³¹ Även internationellt syns samma mönster i förläggarnas åsikter och tankar. På Digital Book World år 2011 genomfördes en undersökning bland amerikanska förläggare om den digitala utvecklingen av bokmarknaden där en majoritet är positivt inställda. De 35 tillfrågade personerna kommer från 27 förlag, som tillsammans representerar 65 procent av den amerikanska marknaden med 18 000 anställda. Viktiga frågor, enligt förläggarna, är vilken plattform som kommer att bli viktigast? Hur den egna anpassningen till e-böcker ska gå till?

Vilken framtid appar kommer att få? Vilken roll pappersboken får? När det gäller vilken plattform som man tror kommer att dominera blev svaret mer delat. Nästan hälften, 46 procent, tror att surfplattan kommer att dominera. En tredjedel tror att den exklusiva e-läsaren är den bästa plattformen. Övriga kunde eller ville inte välja.³² I en mer aktuell undersökning från 2014 av brittiska barn- och ungdomars medievanor framgår att majoriteten lever i ett hem där det finns surf- eller läsplatta och att merparten föredrar surfplattan. Surfplattans popularitet beror främst på två anledningar; att den är bärbar och det stora utbudet appar.³³ De framträdande tveksamheter som påverkar förlagen är finansiella och marknadsorienterade. Att appar ofta blir kostsamma i produktion för att sedan säljas billigt är ett fenomen som kallas ”the app economy” där priskänsliga konsumenter är vana vid låga priser.³⁴ Prisnivån ligger på 35–50 kronor för en barnboksapp, vilket visserligen är billigare än de fysiska barnböckerna, men samtidigt betydligt högre än de 0–15 kronor appar brukar kosta.³⁵ Överlag blir uppfattningen att bokbranschen fortfarande avvaktar teknikens utveckling och mönster i kundernas köp- och användarbeteende i hopp om att på så vis få en fingervisning om vilket format som bör satsas på. De satsningar som

³¹ Elin Viksten, ”Nu släpper förlagen sina barnappar” *Dagens Nyheter*, <http://www.dn.se/dnbok/nu-slapper-forlagen-sina-barn-appar/> hämtad 2015-05-18

³² Lasse Winkler, ”Nio av tio förläggare välkomnar den digitala framtiden” *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/nio-av-tio-f%C3%B6rl%C3%A4ggare-v%C3%A4lkomnar-den-digitala-framtiden> hämtad 2015-05-23

³³ Niklas Strömberg, ”Utlandsnotis: Barn gillar plattor” *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/barn-gillar-plattor?destination=node/9154964> hämtad 2015-05-23

³⁴ Daniel Åberg, ”Tänk globalt agera globalt” *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/t-nk-globalt-agera-globalt?destination=node/7417454> hämtad 2015-05-24

³⁵ Sanie Åberg, ”App app app ingen revolution här inte” *Svensk Bokhandel*, <http://www.svb.se/nyheter/app-app-app-ingen-revolution-h-r-inte> hämtad 2015-06-02

har gjorts på området kan i sin tur se väsentligt olika ut i utformandet vilket presenteras i undersökningen nedan.

Presentation av sex böcker och appar

	App	Bok	App	Bok	App	Bok
	Pris		Ålder		Utvecklare/förlag	
Hur gick det sen?	49 kr	111 kr	+ 4	3-6	Spinfy	Rabén & Sjögren
Tisdagspiraterna	49 kr	96 kr	+ 4	3-6	Happy Minds Studios	B. Wahlströms
Alla barns rätt	gratis	108 kr	+ 4	3-6	Spinfy	Rabén & Sjögren
Knacka på!	49 kr	61 kr	+ 4	0-3	Nekomata Games	Alfabeta
Vem bestämmer?	19 kr	81 kr	+ 4	0-3	Paragallo AS	Bonnier
Så gör prinsessor	19 kr	109 kr	+ 4	3-6	Jayway AB	Natur & Kultur

(Bokpriser avser studerade utgåvor hos Adlibris och appriser från App Store)

Hur gick det sen? boken om Mymlan, Mumintrollet och Lilla My

Hur gick det sen? av Tove Jansson är en bilderboksklassiker skriven 1952. Den innehåller redan i sitt ursprungsutförande flera interaktiva element (bland annat en sida där man själv får rita in en bild) som en del av den modernistiska utformningen. Varje sida har utklippta hål där föremål eller landskap på nästa sida skyntas vilket binder ihop handlingen och för den framåt. Boken ges ut av Rabén och Sjögren och som appens utvecklare står Norstedts Förlagsgrupp AB i vilken Rabén och Sjögren ingår. Den är utvecklad av förlaget i samarbete med produktutvecklaren Spinfy, WSOY mediekoncern och Moomin Characters. Uppläsaren av texten är skådespelaren Stina Rautelin. Appen har också ett ISBN-nummer som dock inte hittas via Libris.

Utmärkande för appen är mängden funktioner och effekter och att man kan välja om man vill se texten eller inte. Man kan skaka iPaden för effekt och få saker att hända och man kan delvis flytta karaktärer på skärmen. På ett uppslag finns det en ritfunktion med flertalet färger att välja emellan och på ett annat en typ av spelfunktion likt en gissningslek. Genom att peka eller dra kan man hitta dolda detaljer eller få saker att försvinna. På varje uppslag finns rörliga element i bakgrunden och konstanta bakgrundsljud såväl som ljudeffekter samt någon typ av interaktivitetsfunktion eller animation. Man bläddrar sig manuellt framåt genom att dra med fingret på ett liknande sätt som i en tryckt bok. Diskussionen i analysen centreras kring textens placering och utformning då den stundtals kan upplevas som sekundär i sammanhanget.

Tisdagspiraterna

Tisdagspiraterna av Daniel Edfeldt och illustrerad av Bettina Johansson utkom år 2012. Boken handlar om Vera och hennes vardag och fantasivärld på förskolan där hon bland annat åker på

skattjakt med pirater. Den ges ut av B. Wahlströms och är en fristående uppföljare till *Tisdagskossan* (2011) som även den finns som app. Appen med samma namn produceras av förlaget i samarbete med Happy Minds Studios produktionsbyrå och som utvecklare i Appstore står Massolit Förlagsgrupp AB i vilken B. Wahlströms bokförlag ingår.

Framträdande funktioner är uppläsningfunktionen som benämns som appens främsta syfte i köpinformationen i Appstore. Man kan dock välja att få sagan uppläst eller stänga av ljudet. På vissa uppslag finns ett litet moln med noter i som visar att där finns en ljudeffekt eller bakgrundsljud, det finns sex ljudeffekter fördelade på femton uppslag. I presentationen betonas också att appen är fri från reklam och spelmoment för att undvika att barnet blir distraherat. Man bläddrar sig inte framåt i appen utan sidorna visas snarare likt ett bildspel genom att man sveper med fingret över skärmen. Sagan sätts igång genom att man trycket på en play-knapp och det finns en spolningsfunktion i huvudmenyn. I analysen diskuteras effekternas placering då vissa passiva element, med vilka jag menar de som mer tillhör bakgrunden och alltså inte driver berättelsen, har accentuerats medan vissa aktiva handlingar har utelämnats.

Alla barns rätt – en bilderbok om Barnkonventionen

Alla barns rätt lanserades först som en specialutgåva för Läsrörelsen och Barnkonventionen 20 år som var ett samarbete mellan barnombudsmannen, BRIS, ECPAT, Plan Sverige, Rädda Barnen, SOS-barnbyar, Unicef Sverige och World Childhood Foundation som distribuerades av McDonald's. Boken är författaren Pernilla Stalfeldts tolkning av Barnkonventionen och år 2010 gav Rabén och Sjögren ut den som bilderbok. Appen är en samproduktion mellan förlaget Rabén och Sjögren och spelproducenten Spinfly och som utvecklare i App Store syns Norstedts Förlagsgrupp AB. Appen har uppläsningfunktion där författaren själv läser texten.

Framträdande funktioner är enklare animationer och ljudeffekter och en del rörliga element i bakgrunden. En del interaktiva inslag där man pekar för att höra texten annars läses texten upp automatiskt. Sidorna bläddras fram och appen presenteras också som en bok på introduktionssidan. Längre textstycken som hälsning från författaren och information om FNs konvention om barnets rättigheters alla 54 artiklar finns som extramaterial, dock utan uppläsning. Appens syfte känns självklart men användandet av uppläsningen som funktion kan ifrågasättas. Problematiken kring teknikens sårbarhet kontra bokens stabilitet blir tydlig när appen inte alltid fungerar. Vissa märkbara, estetiska skillnader mellan bok och app kommer också diskuteras vidare i analysen såväl som appen som kommersiellt verktyg.

Knacka på!

Knacka på! av Anna-Clara Tidholm är en populär småbarnsbok som kom ut 1992 av Alfabeta och har sedan dess gett upphov till flera titlar i samma stil; bland andra *Hitta på!* och *Varför då?*. Boken drivs av barnens interaktivitet då man ”knackar på” dörren på uppslagets högersida för att se vad som finns på nästa. På Adlibris hemsida ligger den ständigt på topplistan för bästsäljande barnböcker.³⁶ Appen är utvecklad av Alfabeta Bokförlag AB i samarbete med Nekomata Games.

Utmärkande för appen är funktionen att man kan knacka på dörrarna för att vända blad vilket återspeglar bokens interaktiva element även om det också finns alternativet att dra i sidan för att bläddra. Utmärkande för appen är också att man kan välja språk, svenska eller engelska och även inspelningsfunktion. Det finns animationer i alla rum av det enklare slaget samt bakgrundsljud och ljudeffekter. En signifikant skillnad syns i formatet då boken är utformad i stående läge och appen i ett liggande läge, vilket kommer diskuteras ytterligare i analysen. I denna appen blir frågan om format särskilt intressant då boken av en tydlig arkitektoniskt anledning utformats stående medan appen är låst i liggande läge. Bokens unga målgrupp blir också relevant i diskussionen då moralpaniken härjar kring småbarns skärmanvändande.

Vem bestämmer?

Vem bestämmer? är en del av Stina Wirséns serie av Vem-titlar och gavs ut år 2006 av Bonnier Carlsen. Böckerna bygger på små dramer om stora känslor med Wirséns karaktäristiska figurer i huvudrollerna. De leker, bråkar, blir sjuka och vill inte äta men oftast blir det bra till slut.³⁷ Appen heter *Vem?* som ett samlingsnamn då den bygger på s.k. in-app-purchase vilket innebär att man köper valfritt antal böcker i Vem-serien och endast *Vem bestämmer?* ingår från början. Appen är utvecklad av Bonnierförlagen AB i samarbete med produktutvecklaren Paragallo AS. Priset är 19 kr för appen men då ingår endast en titel, sedan kan man köpa fler böcker genom den integrerade bokhandeln. Där finns totalt 15 titlar att välja på för 19 kr styck.

I fokus ligger uppläsningfunktionen då det inte finns några interaktiva element förutom att man drar med fingret för att bläddra, som även detta kan utelämnas då sagan kan bläddras automatiskt genom så kallade slides. Texterna läses upp av författaren själv men det går också att stänga av uppläsningfunktionen. Utmärkande är möjligheten att (till en kostnad) skapa sitt eget bibliotek genom att välja titlar till sin bokhylla på öppningssidan. Försäljning via så kallade in-app-purchases är en kontroversiell fråga när det handlar om unga konsumenter, i detta fallet är det dessutom den yngsta målgruppen, 0-3 år.

³⁶ ”Knacka på!” Adlibris, <http://www.adlibris.com/se/bok/knacka-pa-9789177123354> hämtad 2015-05-31

³⁷ ”Vem vill inte läsa Vem-serien?” Bokus, http://www.bokus.com/cgi-bin/P_campaign_show.cgi?c_id=110157 hämtad 2015-11-09

Så gör prinsessor

Så gör prinsessor är den första boken i serien om den tuffa och ovanliga prinsessan av Per Gustavsson som bottenar i en diskussion mellan författaren och hans dotter om vad prinsessor kan och får göra. Den beskrivs som ”en kul och fartfylld bilderbok för alla tuffa små tjejer och killar i slott och koja” och gavs ut år 2003 av Natur och Kultur.³⁸ Appen är utvecklad i samarbete med Jayway AB som är en konsultbyrå inom mjukvara och digital design. Appen har ett ISBN-nummer, registrerat på Kungliga Bibliotekets hemsida.

Särskilt för appen är inspelningsfunktionen där exempelvis en förälder kan spela in sin egen röst som uppläsare eller eventuellt barnet själv om det är läskunnigt. Vad som är annorlunda är avsaknaden av uppläsningfunktionen, vilket betyder att om man inte gör en inspelning kan boken inte läsas utan en vuxen (läskunnig). En annan påfallande skillnad är att appen är utformad för att läsas i stående läge, vilket innebär att man måste hålla surfplattan på höjden. Ytterligare särdrag är att det inte finns några ljudeffekter eller bakgrundsljud. På några ställen används surfplattans gyrofunktion (surfplattans inbyggda rörelsesensorer) för att t.ex. gunga ett föremål i rörelse och på ett annat kan man flytta en sak genom att dra med fingret. Av 25 illustrerade sidor finns det 13 stycken effekter varav 8 kan räknas som interaktiva. Då avsaknaden av förinspelad uppläsning saknas i appen blir tillgänglighet en naturlig fråga.

Analys och diskussion

Ikon & framsida

Ikonens karaktäristiska fyrkantiga form med runda hörn är det som motsvarar bokens framsida eller omslag. Det är ikonen som syns på surfplattans skärm och den som representerar appen i App Store likt bokens rygg på bokhyllan eller bokens framsida i digital bokhandel.³⁹ Vad som blir tydligt i undersökningen är att utformningen av ikonen till skillnad från bokomslaget måste kompromissas på grund av storlek. Då ikonen är så liten blir text svårare att återge och utelämnas därför ofta till förmån för bilden. Dessutom får appen ett namn som står under ikonen, ofta förkortat för att få plats inom ytan. Detta namn är inte alltid kopplat till appen eftersom *Så gör prinsessor* som blivit *Prinsessan* inte hittas utan titelspecifik sökning i App Store. Däremot hittas *Vem?* appen endast via sitt samlingsnamn men inte om man söker på *Vem Bestämmer?*. Bilden som syns på appen blir inte heller den alltid titelspecifik utan kan skilja sig från bokens omslag. I de flesta fall innebär det att man beskurit och förstorat en del av omslagsbilden. I några fall används

³⁸ ”Så gör prinsessor” *Adlibris*, <http://www.adlibris.com/se/bok/sa-gor-prinsessor-9789127087194> hämtad 2015-05-31

³⁹ Se bild 1a och b i bifogat dokument

istället en större bild på huvudkaraktären som ikonbild som i *Vem?* och *Så gör prinsessor*. På ikonen för Tisdagspiraterna syns istället en bild på en skattkista mot en annars vit bakgrund. Denna skattkista återfinns på bokens baksida och som illustration inne i boken. Här blir Nikolajevas resonemang kring omslagets betydelse för bilderboken intressant. Enligt henne bör man vara försiktig med att avslöja för mycket om bokens handling eller konflikt på omslaget då det riskerar att förstöra spänningen för läsaren.⁴⁰ På bokens framsida ses istället huvudkaraktären Vera och piraterna göra sig i ordning på badrummet och skattkistan dyker inte upp förrän närmre slutet då de åkt iväg på ett låtsasäventyr och hittat den för att sedan bege sig ”hemåt” till vardagen och verkligheten igen. Ikonens betydelse blir svår att likställa med omslagets men är trots allt läsarens referens till verket och det verktyg som används för att hitta och urskilja det i mängden. Här kan tänkas att det från utvecklarens sida blev viktigare att hitta en illustration i lagom storlek som syns på den lilla yta som ikonen visar än att bevara bokens ursprungliga layout och därtill författarens eller redaktörens preferenser.

Öppningssidan – meny och instruktioner

Öppningssidan av appen är det första som syns efter att man tryckt på ikonen. Här finns oftast den information som i böckerna syns på framsidan som författarnamn, titel och förlag men även anvisningar för hur appen används och vilket företag som utvecklat den. Det finns i de flesta fall möjlighet att välja om man vill lyssna eller läsa själv, inställningar för volym och ibland ljusstyrka och språk. Intressant är att inte all information läses upp på dessa sidor vilket kan bli problematiskt då målgruppen är överhängande icke-läsare. Vad som används för att nå läsaren är symboler föreställande funktionen i fråga vilket görs på olika sätt. I *Vem?* appen syns en figur som står med öppen mun och tycks skrika för att visa att ljudet är på eller med fingret framför munnen som en hyssjning för att visa att ljudet är avstängt. I *Knacka på!* får små gubbar i olika flaggmönstrade toppluvor demonstrera språkvalet och en mikrofon visar att man kan spela in.⁴¹ I många av apparna används mer typiska tecken och symboler för digitala format som ett kugghjul som symboliserar inställningar, vilket enligt Nikolajeva får räknas till ett ikoniskt tecken inom semiotiken, med koppling mellan symbol och funktion.⁴² Detta blir ännu ett sätt att nå den tilltänkta målgruppen och för läsarna att själv kunna manövrera appen utan läskunnighet.

En del öppningssidor är utformade med uppspelningsfunktioner liknande video och musikspelare med play-knappar och spolningsfunktion vilket borde föra läsaren längre bort från föreställningen av att läsa en bok. Med detta gränssnitt brukar även uppslagen visas som slides

⁴⁰ Nikolajeva, s. 68.

⁴¹ Se bild 2 i bifogat dokument

⁴² Nikolajeva, s. 12.

eller bildspel istället för att bläddras fram.⁴³ Dessa skillnader blir intressanta då de påkallar appens syfte, är målet att efterlikna boken eller att skapa en unik produkt? Detta är en utmaning vid alla typer av adaptation och gäller även vid filmatisering av böcker eller spel och blir således en aspekt av produktionen som förlagen måste ta ställning till. Frågan om hur viktigt det är att vara trogen originalet diskuteras av Linda Hutcheon i *A Theory of Adaption* och hör ofta samman med anledningen till varför man gör den: ”Adaption is repetition, but repetition without replication. And there are manifestly many different possible intentions behind the act of adaption: the urge to consume and erase the memory of the adapted text or to call it into question is as likely as the desire to pay tribute by copying”.⁴⁴ I de undersökta apparna ses olika förhållningssätt; alltifrån att appen kallas för bok som i Mumin-appen och *Alla barns rätt* eller som i *Tisdagspiraterna* där det står utskrivet att appen är en adaptation av boken. För att ta resonemanget vidare kan förhållandet mellan bok och app utnyttjas som försäljningsstrategi då appen exempelvis kan utformas som ett komplement ungefär som extramaterialet på en DVD. Sophie From som är digital strateg på Massolit förlag beskriver hur detta är en trend som var synlig på årets barnboksmässa i Bologna. Boken och appen lanseras tillsammans som ett koncept, ofta fås appen på köpet av boken. Enligt henne kommer detta troligtvis bli vanligare när förlagen fått igång en effektivare produktionskedja som medför mindre kostnader och därför lättare kan använda appen som ett komplement.⁴⁵

Text och bild - i samspel eller disharmoni?

Förhållandet mellan text och bild i bilderböcker är symbiotiskt i den mening att texten inte fungerar utan bilden och tvärtom. Nikolajeva menar dessutom att vuxna har en viktig roll i att inte förmedla bilderna i bilderböcker som dekorationer utan träna barnen i att läsa och tolka genrens kombinerade verbala och visuella betydelse. En så kallad visuell läskunnighet blir alltmer viktig i ett samhälle där visuella medier dominerar.⁴⁶ Med detta i åtanke blir förändringar av text- och bildrelationen i apparna särskilt intressanta. Min avsikt är inte att tolka konsekvenser ur ett litteraturvetenskapligt perspektiv utan snarare att visuellt uppmärksamma vad som händer i uppslagen då illustrationer och text flyttas, ändras eller förstärks med olika typer av effekter. I Mumin-appen är texthantering särskilt intressant då den isolerats till ett valfritt förekommande element. På uppslagen syns en rund symbol med bokstaven T på och trycker man på denna kommer det upp en större ruta med texten i. Rent praktiskt behövs inte texten för läsaren eller

⁴³ Se bild 3 i bifogat dokument

⁴⁴ Hutcheon, s. 7.

⁴⁵ Sophie S. From, digital strateg på Massolit förlag, telefonintervju 2015-04-22 (ljudfil i uppsatsförfattarens ägo)

⁴⁶ Nikolajeva s. 264.

lyssnaren då texten läses upp i alla fall men i boken är den på flera sätt integrerad i bilden vilket inte anpassats i appen. Överlag har textens utformning och typografi inte använts utan fått ett nytt utseende och troligtvis anpassats efter designmöjligheter. I boken är texten skriven i gemener och skrivstil och sista meningen *vad tror du att det hände sen?* är textad i versaler. I appen är texten skriven enbart i versaler och istället är samma mening markerad med fet stil. Anmärkningsvärt är att passagerna som emfaserats genom versaler eller irreguljär storlek på bokstäverna inte alltid överensstämmer med de med fet stil markerade textstyckena i appen. Särskilt markant blir skillnaden på ställen i boken där texten har en medveten estetisk utformning som utelämnats i appen. På nästsista uppslaget i boken, när mumintrollet äntligen hittat tillbaks till sin mamma, är typsnittet unikt med små hjärtan över alla i, å, ä och ö:n vilket blir en direkt koppling mellan text och bild.⁴⁷ Denna förstärkning av budskapet genom texten fattas i appen, vilket i sin tur skulle kunna rubba samspelet som driver berättelsen.

I *Tisdagspiraterna* och *Knacka på!* märks en annan typ av avvikelse text och bild emellan som är av det mer subtila slaget men som ändå kan påverka ikonotexten. Texten har placerats längst ner på sidan i ett vitt fält på botten av skärmen som går utanför själva bilden medan texten istället är integrerad eller lagd ovanpå illustrationerna i boken. Trycker man på skärmen hörs ett bakgrundsljud, en klocka som tickar och en gäspning, det senare kan kallas en av de aktiva händelserna i bilden förutom Veras hoppande, vilket inte har givits någon effekt. Dessa visuella konventioner för att påvisa rörelse i bilden som suddighet eller i detta fall rörelselinjer påvisar för läsaren något om kausaliteten i berättelsen, att Veras mamma vaknar av hennes hoppande i sängen⁴⁸. För läsaren av appen skulle detta kunna signalera en otydlighet eller helt enkelt verka förvirrande då det i bilden finns två aktiva element men endast ett av dem låter. Blir Veras handling mindre betydelsefull då? Gör ljudeffekterna i appen intrycket av att mamman istället väcks av klockans tickande?

I appen *Knacka på!* syns samma diskrepans; valet av aktiva moment i bilderna varierar något men likt *Tisdagspiraterna* finns det på en del ställen en disharmoni mellan aktiva element i appen och vad som verkar passiva element i boken. Som exempel kan nämnas uppslaget där kaninfamiljen sitter och äter morötter runt bordet, en handling som känns central i bilden men även är en del av handlingen i texten, vilket också har emfaserats med hjälp av ljudeffekter i form av tuggande ljud i appen. I tillägg har man också valt att synliggöra en kastrull och en tvättmaskin, genom rörelse och ljud, som i boken fungerar mer likt en kuliss som inredning i rummet. I boken ser det inte ut som något kokar på spisen förutom att kastrullen råkar stå på plattan och tvättmaskinen signalerar inte att vara igång utan kanske tvärtom då kläderna redan hänger på

⁴⁷ Se bild 4a och b i bifogat dokument

⁴⁸ Nikolajeva, s. 202.

torkstreckat ovanför. I appen har kastrullocket blivit rörligt för att simulera kokning och tvättmaskinens närvaro förhöjs genom ett ljud av tvättrummans surrande. Man kan argumentera att detta är själva meningen med att skapa appar, att utöka bokens potential genom olika effekter, men då det finns så många olika sätt att göra detta på kan det också få många olika typer av konsekvenser för läsaren. I dagsläget är det svårt att avgöra, främst på grund av bristande forskning, hur dessa effekter fungerar. Stör de förhållandet mellan text och bild det vill säga ikonotexten? Möjligtvis blir huvudberättelsen lidande genom det förhöjda bakgrundselementet, att läsaren drivs bort från handlingen snarare än in mot den. Ursprungsidén med historien går möjligtvis förlorad när läsarens fokus skiftas vilket kan påvisa vikten av författarens närvaro vid adaptationer.

I appen *Alla barns rätt* hittas förändringar i både illustrationer och innehåll. I illustrationer med pratbubblor, vilka är genomgående i berättelsen, är det den texten som läses upp när man trycker på skärmen, ibland i kombination med någon typ av rörlig funktion. Vissa element som går utanför texten till exempel *ha ha* och *hi hi* läses upp automatiskt utan interaktion från läsaren, medan andra är en del av ljudeffekterna och man kan få höra vad som sägs i alla pratbubblor dock inte i tankebubblorna. På ett ställe finns en pratbubbla med orden *visk, visk* där rösten istället läser upp meningen: ”Lova att inte säga det till någon...” Denna mening finns inte någonstans i bokens text. Detta kan såklart räknas som något slags extramaterial man får i appen men det kan också skapa förvirring för någon som läser både app och bok. På en del ställen har illustrationerna delvis förändrats. Den elaka skurken som säljer barn är i boken en manlig figur har i appen blivit en kvinnlig och soldatens utseende har radikalt förändrats genom en ny hårfärg och ett nytt ansikte.⁴⁹ Uppslagen i appen har anpassats och ser alltså inte alltid ut som i boken. I boken är stilen mer lik en serietidning med flera mindre illustrationsgrupper på varje sida och i appen visas de en i taget eller har bildkonstellationerna ibland grupperats på ett annat sätt.

Teknik

Vid förstudien till denna uppsats fick jag byta analysmaterial då den tilltänkta appen inte fanns att köpa längre. Via kontakt med förlaget fick jag till slut svar från författaren själv att då den tillverkats till den första iPad-versionen hade de inte klarat av att göra anpassningen till senare versioner och alltså fanns den inte längre att läsa som app. Enda sättet att läsa den skulle vara om jag hittade ”en uråldrig iPad där den redan fanns installerad”, en mening som låter både motsägelsefull och något komisk med tanke på surfplattans relativt korta historia.⁵⁰ Information

⁴⁹ Se bild 5 a - c i bifogat dokument

⁵⁰ Mailkonversation mellan mig och ansvarig förläggare på Bonniers 2015-04-27

som pressmeddelanden och recensioner om denna app finns dock fortfarande att hitta. Att apparna i motsats till e-böcker måste uppdateras med jämna mellanrum är en utmaning för formatet som Frania Hall belyser i *The Business of Digital Publishing*. Hon menar att dessa tekniska glapp som uppstår i appar måste underhållas kontinuerligt av förlagen för att produkten ska fungera men att detta också kan ses som en möjlighet att få konsumenters uppmärksamhet.⁵¹

I *Alla barns rätt* appen syns på flertalet ställen tekniska svårigheter som påverkar läsoplevelsen eftersom texten ändrats. På öppningssidan syns ett vitt fält i botten av skärmen med tre val: hej, boken och Barnkonventionen. Trycker man på ordet *hej* läses ordet upp och sedan öppnas en ruta med en brevliknande text från författaren, dock utan avsändare. Detta är den första delen av en längre text om hennes tankar kring Barnkonventionen som presenteras i boken fast där signerad med författarens namn. Det är svårt att avgöra om det är meningen att texten i appen ska vara så kort, men då den inte anpassats innehållsmässigt och inte har signerats med författarens namn som i boken verkar detta troligtvis vara en teknisk komplikation. Det som förstärker denna misstanke är att om man istället trycker där det står Barnkonventionen så är det meningen att denna ska presenteras i korthet men istället för att som i boken redovisa konventionens alla 54 artiklar visas i appen endast fem. För att sedan börja läsa måste man trycka där det står Boken. Uppläsningen av texten går inte att repetera utan vill man lyssna igen måste man bläddra bakåt, något som visar sig vara oväntat komplicerat då appen lätt hänger sig, det vill säga skärmen blir istället svart och endast ljudeffekterna hörs. Denna läsning är svår att bryta även om man stänger ner appen men efter ett stunds svepande över den svarta skärmen går det plötsligt att få tag i sidan igen och fortsätta läsa. Appen är inte heller centrerad på skärmen utan placerad för långt till vänster vilket i sin tur påverkar texten då den på några uppslag blir delvis dold. Om detta beror på buggar i appen eller surfplattans kondition är svårt att säga men fenomenet att digital litteratur och materialitet är föränderlig känns igen från Ingvarssons och Lindhés diskussion i *Litteraturens nätverk* om elektronisk litteratur, litteratur som skapas på nätet. Där diskuteras hur plötsligt försvinnande av analysmaterial är något man måste förhålla sig till när man studerar detta området.⁵² Just ombytligheten och avhängigheten av tekniken blir framträdande aspekter även vid lagringsbara format som appar.

Appen kan påverkas estetiskt av andra faktorer än buggar; som exempel påverkas de också av hur de läses. I *Knacka på!* syns på första uppslaget ett hus mot bakgrunden av kullar och himmel. Första gången man öppnar sidan är molnen sporadiskt spridda över en annars blå himmel men backar man och bläddrar fram sidan igen verkar det som att grafiken inte hänger

⁵¹ Hall, s. 125.

⁵² Lenemark, s. 97.

med. Plötsligt börjar de röra sig i någon slags klumpformation över himlen vilket kan få en nästan komisk effekt och den uppstår även om sidan varit öppen en längre stund.⁵³

Format

I *Knacka på!* appen har uppslagen anpassats efter skärmens form då appen läses i vertikalt eller liggande läge och boken i stående. För att kunna täcka hela skärmen har man breddat bilden från bokens högersida vilket till exempel på första uppslaget innebär att man lagt till fem kullar istället för tre och fler moln i bakgrunden. Texten som i boken är isolerad mot en i övrigt vit eller blank vänstersida är i appen integrerad i illustrationen och har också blivit uppdelad i två stycken istället för ett sammanhängande stycke som i förlagan. Att ha texten på vänstersidan och bilden på höger är ett klassiskt bilderboksmönster, känt från bland annat Elsa Beskows böcker. Fördelen med denna komposition är att uppmärksamhet dras till bilden och dess betydelse understryks men att ha bilden till höger uppmanar även läsaren att bläddra vidare.⁵⁴ En fundering väcks också kring val av format då appen skulle varit mer lik originalet i ett stående format och detta formats likhet med dörrens form. Upplägget i boken är att alla uppslag med dörrar är likadana; vänster sida är vit med text och höger sida är illustrerad med en dörr, vilket känns naturligt då boken är utformad i ett stående format. Appen är utvecklad i ett vertikalt läge och då matchar inte längre dörrens form skärmens så istället har man utökat bilden så den omfattar mer omgivning, man ser även vägg och golv. Är detta en konstruktionsproblematik eller möjligtvis en funktionskompromiss? Hade man valt ett stående läge i appen hade däremot likheten med en boks uppslag förminskats men den för titeln karaktäristiska heltäckande dörren hade kunnat bevaras.

I *Så gör prinsessor* syns på första uppslaget endast högersidan från bokens uppslag då denna app blivit utformad i stående läge och kan därför endast visa sidorna en i taget. Även boken är utformad i ett stående format men skillnaden ligger i att uppslagslayouten kompromissats i appen då båda sidorna inte får plats när surfplattan används på höjden.⁵⁵ I *Knacka på!* har man i bokens utformning utnyttjat likheten mellan dörrens och sidans form vilket inte efterföljts i appen. I *Så gör prinsessor* har man däremot varit bokens format troget utan egentlig anledning då appen antagligen liknat boken mer i liggande läge. Om avsikten är att efterlikna boken eller inte är oklart men surfplattor har flera funktioner för just det ändamålet som inte återfinns på läsplattor däribland det dubbla uppslaget som layout och möjligheten att efterlikna bläddring genom att

⁵³ Se bild 6 i bifogat dokument

⁵⁴ Nikolajeva, s. 74.

⁵⁵ Se bild 7 a och b i bifogat dokument

vända blad med fingrarna.⁵⁶ I *Så gör prinsessor* finns ingen blädderfunktion utan man vänder blad genom att trycka på pilarna vilket bidrar till att boken känns lite förlorad då det är just dessa moment som oftast simuleras för att komma åt upplevelsen av att läsa en vanlig bok.

Effekten av effekterna

Då jag inte genomfört någon undersökning utifrån ett läsarperspektiv blir det givetvis svårt att besvara frågor om effekternas konsekvenser. Trots det menar jag att det är relevant att spekulera i vad det kan innebära när digitala böcker inte längre efterliknar den tryckta föregångaren utan utrustats med element som aldrig skulle hittats i en tryckt bok. En av de mest framträdande funktionerna i barnboksapparna är uppläsning av texten. Denna funktion kan sägas ge läsaren större tillgång till boken då de i de flesta fall måste förlita sig på en vuxen eller annan läskunnig för att ta del av berättelsen. Med appen kan barnet själv manövrera sig genom nivåanpassade instruktioner och sedan läsa eller lyssna på boken på egen hand utan att någon tröttnar på att läsa högt. Det som däremot blir mer kontroversiellt är frågan om apparna ersätter högläsningstunden. Den pågående massmediala debatten med barnläkaren Hugo Lagercrantz på ena sidan och Statens Medieråd och andra digitala förespråkare på andra vittnar om att surfplattan och barn i kombination är långtifrån okomplicerad. Lagercrantz utspel om att små barns skärmtid borde begränsas botten sig i en reaktion på myndighetens statistik som visar att allt yngre barn har tillgång till surfplattor, familjens eller en egen. Detta i kombination med att det ideligen kommer nyheter om att barn presterar sämre i skolan och har sämre läsförståelse gör ämnet mycket känsligt.⁵⁷

I våras genomförde den ideella organisationen Läsrelsen och barnkulturhuset Junibacken en undersökning som visade hur högläsningen minskar: 1984 läste 80 procent dagligen för sina barn, 2003 var det 74 procent och lästiden hade halverats från en halvtimme till en kvart. Nu är siffran nere i 35 procent.⁵⁸ En slutsats som blir lätt att dra är att det är just skärmtiden, för både vuxna och barn, som gör att vi inte läser längre och att internet, surfplattan och andra digitala medier är anledningen till att böcker blir alltmer ointressanta. Oavsett om detta handlar om sedvanlig moralpanik vid introduktion av ett nytt medium eller sensationsjournalistik kvarstår faktum att vår oro grundar sig i oförståelse inför relationen mellan människa och maskin. Eftersom vi som vuxna inkluderas i vad som kallas vår nutida konvergenskultur, som enligt medieforskaren Henry Jenkins utmärks av allianser mellan gamla och nya medier, nya

⁵⁶ McCracken, s. 106.

⁵⁷ Dino Viscovi, "Sämre läsförståelse naturlig följd av nya digitalsamhället?" *Dagens Nyheter*, <http://www.dn.se/debatt/samre-lasforstaelse-naturlig-foljd-av-nya-digitalisamhallet/> hämtad 2015-06-22

⁵⁸ Erika Hallhagen, "Sagostunden är bra för fantasin?" *Svenska Dagbladet*, <http://www.svd.se/sagostunden-ar-bra-for-fantasien> hämtad 2015-06-05

kommunikationsmodeller och aktiva konsumenter, blir oron större för våra barn då vi inte ännu kan analysera följderna.⁵⁹

Barnboksapparna blir särskilt intressanta som fenomen då de kan sägas representera just ett gammalt medium, boken och ett nytt, appen eller surfplattan. Uppläsningfunktionen i apparna är en av de känsligare punkterna då det kommer till diskussionen om högläsning för barn och litteraturens värde.⁶⁰ Det är också en funktion som har ett marknadsvärde då det kan utnyttjas genom att exempelvis ha författaren som uppläsare och därmed ange legitimitet och mervärde, något som återfinns i det mer etablerade formatet e-boken. Det är också en funktion som experimenterats med från förlagens sida. I *Hur gick det sen?* har man valt en kvinnlig skådespelare, Stina Rautelin, som läser på finlandssvenska antagligen med avsikten att koppla texten närmre till Tove Jansson men som också är känd från bland annat Beck-filmerna och i *Alla Barns rätt* är det författaren själv, Pernilla Stalfeldt som tolkar texten. I två av de studerade apparna finns möjlighet att spela in en egen uppläsning av texten. I *Knacka på!* kan man välja att spela in själv, lyssna på en inspelad röst på svenska eller engelska eller inget ljud alls och i *Så gör prinsessor* är appen ljudlös om ingen inspelning görs. I den senare kan alltså barn inte själv ta del av boken om de inte är läskunniga, vilket ofta är fallet för målgruppen, förutom att titta på bilderna. På det sättet blir appen mer lik en tryckt bok än de andra men å andra sidan verkar det överhängande syftet vara att öka tillgängligheten i dessa berättelser genom att adaptera dem som appar. Möjligheten att som förälder spela in sin röst kan också ses som ett tecken i tiden, ett sätt att effektivisera sagostunden för att få ihop vardagspusslet. Frågan är om utvecklarens avsikt var att eliminera föräldrarnas närvaro eller kanske snarare att personifiera läsoplevelsen som ett alternativ till uppläsning av författaren eller en skådespelare. Oavsett blir den traditionella högläsningen som krävs för bilderböckerna ett överflödigt moment vid läsning av barnboksapparna, vilket förstärker argumentet att de inte borde klassificeras som böcker.

Däremot finns det flera exempel på bilderböcker som i sitt analoga utseende bygger på den sortens interaktivitet som apparna erbjuder. Ett exempel på detta är Hervé Tulletts bilderböcker *Färger* och *En bok* som läses genom att utföra olika handlingar i bilderna för att på nästa sida se resultatet. Boken ska exempelvis skakas, blåsas på, hållas uppochner och så vidare för att skapa effekter. Dessa aktiviteter ska utföras för att driva berättelsen framåt genom att ge läsaren intrycket att de påverkar bokens fysiska utseende och därmed innehåll. Metoden Tullet valt skapar förutom förutsättningar för barnets delaktighet även utrymme för föräldern eller uppläsarens engagemang. På flera vis kan tänkas att denna bok nästan skulle göra sig bättre som

⁵⁹ Lenemark, s. 12.

⁶⁰ Anna Lennström, "Föräldrar läser allt mindre för barnen" *Sveriges Television*, <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sormland/allt-farre-foraldrar-laser-for-sina-barn>, hämtad 2015-05-10

app, särskilt med tanke på möjligheterna till funktioner av de taktila, manipulerbara element som kunde utvecklas och förhöjas genom tekniken. Frågan är dock vad som då skulle hända med boken? Skulle den kännas överflödig då de båda produkterna centrerats kring interaktivitet varav den ena har tekniska fördelar? Vad händer med bokens kanske yttersta syfte, samspelet mellan läsaren och lyssnaren? Skulle det egentligen bara innebära att man flyttar en gemensam upplevelse människor emellan till att bli en solitär sådan?

I *Hur gick det sen?* appen har bokens redan interaktiva utförande utnyttjats och förhöjts på flera ställen. Överlag känns effekterna naturliga då de följer bokens upplägg men det är några faktorer som framförallt förändrar läsoplevelsen i digital form; att texten är en utbytbar del av illustrationen och dess särpräglade typografi utelämnats, att originalbilden på flera ställen blir inkomplett utan interaktivitet samt att mimik ibland har lagts till och därmed förändrat figurernas uttryck. Med naturligt menar jag att de effekter som lagts till inte stjäl fokus från berättelsen utan förhöjer ett element som redan finns i boken. Sjunde uppslaget i boken innehåller bilden en blank ruta med en undertext signerad med Tove (som i Tove Jansson) där det står att läsaren själv får rita in en bild på Filifjonkan. Detta är i sig ett ovanligt moment i barnböcker, att man får och faktiskt uppmanas att rita i dem, men samtidigt är det ett sätt att göra boken till läsarens egen. Med att rita en bild påverkas boken för alltid, dels för andra läsare men också som ett minne när man läser om boken, kanske några år senare eller som vuxen. Det befäster bokens permanenta aspekter och glädjen i att äga dem som diskuteras av Andrew Piper i *Book was There*. Bokens materialitet innebär att den också kan innehålla spår av läsaren och kan förmedla passerad tid och därmed minnen.⁶¹ I rak kontrast står samma moment i appen där det kommer upp ett nytt, större fönster när man pekat på ritrutan. Här kan man sedan välja olika penselstorlek och olika färger. Man har möjlighet att suddas och göra om tills man är nöjd och prova olika varianter men det går inte att spara en bild. De olika sätten att utföra samma moment kan sägas representera de olika formatens grundläggande skillnader, det beständiga och det flyktiga.⁶² Det finns givetvis för- och nackdelar med båda men när man med det digitala ämnar efterlikna det tryckta är det svårt att lyckas med den delen. Skillnaderna på formatens olikheter sammanfattas väl av Ingvarsson och Lindhé i *Litteraturens nätverk*:

Företeelser som interaktivitet, aktivitet, icke-linearitet, fragmentestetik, katalogstil, encyklopedisk text etcetera är inte i sig nya, men de underlättas och uppmuntras av de lagrings- och presentationsformer som digitala medier erbjuder. Tryckta texter kan förstås inte iscensätta den speciella dynamik som digitala texter rymmer, precis som det finns

⁶¹ Andrew Piper, *Book was there: reading in electronic times*, University of Chicago Press, Chicago, 2012, s. 107.

⁶² Se bild 8 a och b

egenskaper hos tryckta texter som digitala texter förmodligen aldrig kommer att kunna uppnå.⁶³

I motsats till ovan nämnda inslag finns det i appen även tillagda effekter på ställen som i boken är inaktiva. Ett anmärkningsvärt exempel finns på elfte uppslaget där ett spelliknande moment lagts till. I boken syns sju stängda musslor i förgrunden på bilden som man i appen genom att peka på dem kan öppna och i en av dem finns en pärla som flyttar sig från gång till gång vilket uppmuntrar läsaren till en typ av gissningslek. Musslorna öppnas dessutom med en ljudeffekt med gradvis tonartshöjning likt tangenter på ett piano. Det är svårt att se hur detta inte skulle distrahera läsaren eller lyssnaren från berättelsen samtidigt som man kan argumentera enligt McCrackens teori att det blir en djupare upplevelse av bilden. Hon menar att all aktivitet som inte leder läsaren utanför huvudtexten räknas som ”centripetal”, att den drar läsaren inåt. Då hennes analys inte utgår från bilderböcker är frågan om samma tes går att tillämpa när berättelsen, huvudtexten utgörs av både text och bild och när dessa sedan amplifieras med olika effekter. Läsaren i det här fallet blir inte dirigerad till en hemsida eller erbjuden relaterade produkter vilket är en ”centrifugal” påverkan, som drar läsare bort från huvudtexten men å andra sidan flyttas fokus från vad som läses och uppmärksammar en viss detalj av bilden.⁶⁴

Avsändare - vem äger vad?

I frågan om vem som syns som avsändare kan det lätt bli en del förväxlingar från konsumentens perspektiv. Med appen *Tisdagspiraterna* står Massolit förlagsgrupp som producent eller avsändare i App Store men på recensionssidan Pappasappar.se syns produktionsbyrån Happy Minds istället. På B. Wahlströms hemsida, som är en del av Massolit hittas den inte under fliken appar utan endast som bok. Denna typ av förvirring kring produktionen av appar i bokbranschen diskuteras av Frania Hall i *The Business of Digital Publishing*, där hon definierar olika utvecklingsmodeller som förlagen måste ta ställning till. De kan ta in samarbetsbolag eller samriskföretag så kallad joint venture där förlaget delar riskerna med den oftast stora investering som avancerade appar innebär. Nackdelar kan vara att de mister kontroll och ägande över materialet och även kontakten med Apple medan fördelar kan vara att produkten i slutändan blir av bättre kvalitet såväl teknologiskt, funktionellt som estetiskt. Ett annat alternativ är att förlaget betalar ett produktionsbolag för att utveckla appen efter deras önskemål, vilket ofta budgeten får avgöra, och därmed behåller kontroll över produkten. Det finns även hybrider av dessa metoder som att produktionsbolagen täcker kostnaden för utvecklingen av appen, sköter kontakten med Apple och därmed äger copyrighten till appen medan förlaget får en procentandel av intäkterna, efter att

⁶³ Lenemark (red) s. 101.

⁶⁴ McCracken, s. 105-106.

författaren fått sin royalt, för att bland annat sköta marknadsföring. Detta upplägg kan givetvis varieras efter typ av app och beroende på vilka funktioner som tillhandahålls av utvecklaren. Slutligen kan förlagen välja att genom licenser låta produktutvecklare använda material som tillhör förlaget, men då har de ingen koppling till slutprodukten.⁶⁵

Eftersom det som nämnts ovan finns många sätt att utveckla appar på är även detta ett område som troligtvis behöver utforskas ytterligare för att få reda på vad som lönar sig ur förlagens synsätt. I dagsläget kan man få intrycket att det, förutom ekonomi, till viss del är materialet som styr då graden av interaktivitet och funktioner avgör hur appen utformas och att förlagen väljer samarbetspartners efter dessa kriterier. Möjligtvis är det lättare att se potential i en bok som *Hur gick det sen?* som redan har interaktiva element än i mer traditionella bilderböcker som *Tisdagspiraterna* eller *Så gör prinsessor*. Som Olof Sundin diskuterar i *Läsarnas marknad, marknadens läsare* så utmanas i och med den digitala utvecklingen de etablerade kulturinstitutionernas, däribland förlagens, metoder: ”Ett förändrat landskap växer fram avseende vem som producerar kultur och kunskap samt hur och av vem denna granskas, förmedlas, organiseras och värderas. Nya aktörer på kultur- och kunskapsområdet etableras vid sidan om – och ibland tillsammans med – de etablerade institutionerna”.⁶⁶ För förlagen som producenter innebär detta flera utmaningar men frågan om avsändare är kanske den som blir viktigast ur ett konsumentperspektiv. När det gäller appar är inte längre de traditionella kommunikationsmomenten som framsida, genre, författarnamn och förlag lika synliga för läsaren vilket skapar helt nya premisser för urval och konsumtion. Istället för att som på bibliotek eller bokhandel hänvisas till bilderboksavdelning eller ett visst författarskap söker man i App Store kanske snarare på vissa karaktärer från böckerna, ålderskategori, popularitet eller underhållning.

Ekonomi - ”the app economy”

En av appens största nackdelar är de höga produktionskostnaderna eftersom apparna inte uppväger dessa med det låga försäljningspriset, såvida de inte säljer extremt många. Fenomenet som tidigare nämnts refereras till som ”the app economy” och har blivit en utmaning som företag antagit på olika sätt. En vanlig lösning är att sälja appen billigt alternativt gratis för att sedan erbjuda ytterligare köp inuti appen för att hämta hem kostnaderna. Ett annat sätt är att ge ut en så kallad ”lite” {light}version där kunden får prova en del av appen till ett lägre pris eller gratis för att kunna avgöra om man sedan vill köpa hela eller originalprodukten till ett högre pris. Företaget kan också finansiera appen genom att sälja eller tillåta reklam i den och därmed få betalt från

⁶⁵ Hall, s. 122.

⁶⁶ Olof Sundin, *Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi* SOU 2012:10 s. 141.

andra företag. Det som blir problematiskt är dock när appen vänder sig till barn, särskilt de yngsta, då reklam plötsligt blir mer kontroversiellt. Konsumentverket har tydliga riktlinjer och lagar för detta även om reklam på internet och via mobiltelefon blir mer komplicerat och de så kallade in-app köpen är en fråga som fortfarande dryftas mellan EU-kommissionen och de två största aktörerna; Google och Apple.⁶⁷ I Sverige är recensionssajten www.pappasappar.se en populär konsumentguide vars policy är att inte rekommendera appar som innehåller reklam från tredje part eller in-app köp.⁶⁸

I *Vem?* appen har man valt att erbjuda kunden att kunna köpa fler titlar av författaren för att skapa sitt egna bibliotek av *Vem*-böcker. Från början innehåller appen hela *Vem bestämmer?* så detta är på så vis inget erbjudande om extramaterial utan snarare en form av reklam. Det som kan bli förvirrande är att appens öppningssida visuellt sett kan uppfattas som inkomplett då det är avbildat en bokhylla i mitten av sidan som förefaller ganska tom med bara en titel vilket skulle kunna antyda att meningen med appen är att samla alla böckerna.⁶⁹ Dessutom syns de övriga titlarna till försäljning tydligt nedanför och med tanke på att den tänkta läsaren är mellan 0-3 år blir upplägget onekligen förvirrande. Avsikten är säkerligen inte att lura barn till köp men etikfrågan när det gäller reklam till barn är komplex. I studiens samtliga appar finns länkar till förlagets hemsidor och i somliga även till författarens övriga böcker på Adlibris. Med detta inte sagt att barnböcker idag är fria från reklam, tvärtom finns det nästan alltid tips på fler böcker av författaren, i serien eller andra titlar från förlaget men en viktig skillnad är att barnet därifrån har svårighet att ta sig vidare. I apparna kan de själva trycka på länken och komma vidare till hemsidan och internet och på så sätt surfa vidare. Det är tillgängligheten som gör att reklam i appar kan konsumeras och därmed utnyttjas på ett annat sätt än i tryckta böcker. Tillgänglighet är också en faktor som spelar in då barnboksappar hittas i kanaler som kanske inte i första hand förknippas med böcker. På bibliotek eller i bokhandeln där barn på ett naturligt sätt kommer i kontakt med böcker kan steget vara långt till App Store, som å andra sidan kan öppna upp för nya läsare genom nya kanaler för litteratur. Även om tillgänglighet för barnen via surfplattan kan ses som en fördel är det en stor utmaning för förlagen att få dessa produkter att synas i sammanhanget.

Med *Alla barns rätt* appen har man använt sig av appen som en kommersiell produkt, som en del av marknadsplanen, eller för att helt enkelt synas i mediabruset. Då produktionskostnaderna i dagsläget fortfarande är så pass höga är detta inte särskilt vanligt förekommande men ett exempel kan ses i *Alla barns rätt* appen. Appen kan lanseras gratis till

⁶⁷ ”Reklam på internet till barn” *Konsumentverket*, <http://www.konsumentverket.se/Vart-arbete/Lagar-och-regler/Marknadsforing-och-reklam/Reklam-till-barn/Reklam-pa-internet-till-barn/> hämtad 2015-06-08

⁶⁸ ”Om oss” *Pappas Appar*, <http://www.pappasappar.se/om/> hämtad 2015-06-09

⁶⁹ Se bild 9 i bifogat dokument

kunden då ekonomin bakom bygger på ett samarbete med flera parter och organisationer. Intressant är hur appar aktivt kan användas för kommersiella syften och vilket mervärde om något det skulle ge boken. Även om kostnaden är hög skulle den kunna innefattas i bokens epitextuella värde om ett genererande av köp och intresse kunde påvisas. Det kan också vara så att förlagens marknadsstrategier borde närma sig filmvärldens, där marknadsföringen står för en tredjedel av filmens budget.⁷⁰

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är det uppenbart att tryckt och digital barnlitteratur med fördel kan samverka snarare än konkurrera med varandra. De hinder som främst påverkar den digitala utvecklingen handlar till stor del om att bokbranschen fortfarande befinner sig i förändringens mittskede och därmed blir eventuella satsningar riskfyllda. Målet borde kanske vara att hitta ett sätt att använda appen som ett komplement till boken då framtiden troligtvis inte kommer innebära att det ena mediet eller det andra tar över utan att de kommer samexistera. Det som talar för appen som digitalt format i den studerade genren är många; bilderbokens ofta heltäckande bilder som är svåra att återskapa i e-pub formaten, att surfplattan med fördel kan visa ett dubbel uppslag, en tillgänglighet via App Store som många barn hittar till även om de inte kan handla själva och barns tillgänglighet till surfplattor i hemmet. Med det sagt tror jag inte heller i detta fallet att ett medium tar ut det andra, e-böcker kommer säkerligen finnas kvar men däremot kommer vi möjligtvis se en utgivning av digital litteratur baserad på genre, då teknikens begränsningar och möjligheter passar olika genrer och målgrupper. Att litteraturen sprider sig genom tekniken från e-bokens något isolerade format beror mycket på den snabba utvecklingen inom området. Som exempel kan nämnas Samsungs Galaxy S5 där det finns en särskild skärminställning för läsning ”Om du vill läsa en bok i sängen kan skärmen gå över till dimmer-läge för att inte störa andra personen som sover bredvid”.⁷¹ Detta kan ses som tecken på att läsplattan och surfplattan successivt närmar sig varandra och med det kommer även de digitala böckernas utformning påverkas.

Utmaningen idag sammanfattas väl av Ewa Thorslund, direktör för Statens Medieråd: Mediekonvergensen som blir mycket tydlig i form av smarta mobiler och surfplattor, som bär ”alla” tidigare medieformer i sig, och som möjliggör att göra ”allt” samtidigt, är en helt ny typ av utmaning. När forskningen tidigare har haft lyxen att inrikta sig på en medieform och hur den påverkar individen specifikt, måste man nu inse att ”medier” idag omfattar all form av

⁷⁰ McCracken, s.113.

⁷¹ ”Allt om nya Samsung Galaxy S5” *Phonehouse*, <https://www.phonehouse.se/Mobiltelefoner/Samsung/Allt-om-Samsung-Galaxy-S5> hämtad 2015-05-14

kommunikation plus alla tidigare traditionella medier. Det är en stor utmaning att få en helhetsbild av detta. Hur skiljer man medier från ”det övriga livet”?⁷²

Slutligen kan jag konstatera att det finns flertalet områden inom ämnet som lämpar sig för vidare forskning. När jag skrev uppsatsen blev jag till exempel nyfiken på vad som händer utifrån ett läsarperspektiv med pedagogisk utgångspunkt eller konsekvenser av utökad skärmtid och ett eventuellt mer isolerat läs- och inlärningsbeteende hos barn. Intressant är också att titta på hur man skulle kunna hitta alternativa sätt att formulera digitalt berättande som inte efterliknar codex eller att kartlägga produktionsmöjligheter för appar med ekonomisk hållbarhet, för att nämna några. Att det är ett fält under utveckling och att vi behöver lära oss hur digitaliseringen kan integreras på olika sätt med litteraturen är något jag tar med mig framöver.

⁷² Ewa Thorslund, ”Vi som driver debatten” *Svenska Dagbladet*, http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/statens-medierad-vi-som-driver-debatten_4460023.svd hämtad 2015-05-22

Källförteckning

Primärmaterial, tryckt

- Edfeldt, Daniel, *Tisdagspiraterna*, B. Wahlström, Stockholm, 2012
- Gustavsson, Per, *Så gör prinsessor*, Natur och kultur, Stockholm, 2003
- Jansson, Tove, *Hur gick det sen?: boken om Mymlan, Mumintrollet och lilla My*, (Ny utg.), Rabén & Sjögren, Stockholm, 2014
- Stalfelt, Pernilla, *Alla barns rätt: en bilderbok om Barnkonventionen*, 2. uppl., Rabén & Sjögren, Stockholm, 2010
- Tidholm, Anna-Clara, *Knacka på!*, Jubileumsutg., Alfabeta, Stockholm, 2012
- Wirsén, Stina, *Vem bestämmer?*, Bonnier Carlsen, Stockholm, 2006

Primärmaterial, otryckt

- Alla barns rätt* iOS app för iPad, version 1.0.1. Norstedts Förlagsgrupp AB, 2013
- Hur gick det sen?* iOS app för iPad, version 1.2.0. Norstedts Förlagsgrupp AB
- Knacka på!* iOS app för iPad, version 1.0.0. Alfabeta Bokförlag AB, 2012
- Så gör prinsessor* iOS app för iPad, version 1.0. Natur och Kultur, 2011
- Tisdagspiraterna* iOS app för iPad, version 1.2. Massolit Förlagsgrupp AB, 2012
- Vem?* iOS app för iPad, version 1.2.2. Bonnierförlagen AB, 2013

Tryckta källor

- Genette, Gérard, *Paratexts: thresholds of interpretation*, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 1997
- Hall, Frania., *The business of digital publishing: an introduction to the digital book and journal industries*, Routledge, London, 2013
- Hutcheon, Linda, *A theory of adaptation*, Routledge, New York, 2006
- Jenkins, Henry, *Konvergenskulturen: där gamla och nya medier kolliderar*, Daidalos, Göteborg, 2008
- Lenemark, Christian (red.), *Litteraturens nätverk: berättande på Internet*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012
- Litteraturutredningen Sverige, *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi*, Fritze, Stockholm, 2012
- McLuhan, Marshall, *Media*, [Ny utg.], Pocky/Tranan, Skarpnäck, 2001
- Nikolajeva, Maria, *Bilderbokens pusselbitar*, Studentlitteratur, Lund, 2000
- Piper, Andrew, *Book was there: reading in electronic times*, University of Chicago Press, Chicago, 2012

Thompson, John B., *Merchants of culture: the publishing business in the twenty-first century*, Polity, Cambridge, 2010

Otryckta källor

Apple Press Info "App Store ringer in 2015 med nya rekord" www.apple.com, 2015-01-08
<https://www.apple.com/se/pr/library/2015/01/08App-Store-Rings-in-2015-with-New-Records.html>, hämtad 2015-05-22

Birke, Dorothee, och Birte Christ (2013), "Paratext and Digitized Narrative: Mapping the Field" *Narrative* 21, nr. 1. ISSN: 1063-3685.

"En bok är en bok är en bok? - en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag" rapport från riksdagen 2013/14:RFR3, www.riksdagen.se, https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utedningar/Rapporter-fran-riksdagen/En-bok-ar-en-bok-ar-en-bok---_H10WRFR3/ hämtad 2015-06-11

"Fokus: Vilken platta är bäst?" www.svb.se 2011-12-09 <http://www.svb.se/nyheter/vilken-platta-r-b-st>, hämtad 2015-04-30

Hallhagen, Erika, www.svd.se, "Sagostunden är bra för fantasin" 2012-07-21
<http://www.svd.se/sagostunden-ar-bra-for-fantasin>, hämtad 2015-06-05

Hessel, Daniel, www.m3idg.se "Vi förklarar appar i mobilen" 2010-04-25
<http://m3.idg.se/2.1022/1.313285/vi-forklarar-appar-i-mobilen>, hämtad 2015-04-23

Jonsson, Marit, www.unt.se "Barnboksappar en begreppsförvirring" 2011-11-05
<http://www.unt.se/kultur-noje/barnboksappar-en-begreppsforvirring-1518933.aspx>, hämtad 2015-05-17

"*Knacka på!*" av Anna-Clara Tidholm www.adlibris.com,
<http://www.adlibris.com/se/bok/knacka-pa-9789177123354>, hämtad 2015-05-31

Laxgård, Kalle www.svb.se "Kortare livslängd kräver nya strategier" 2015-02-27
<http://www.svb.se/nyheter/kortare-livsl-ngd-kr-ver-nya-strategier>, hämtad 2015-05-17

Laxgård, Kalle www.svb.se "Fokus: Barnboksboomen" 2015-02-19
<http://www.svb.se/nyheter/barnboksboomen>, hämtad 2015-04-23

Lennström, Anna, www.svt.se "Föräldrar läser allt mindre för barnen" 2013-10-03
<http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sormland/allt-farre-foraldrar-laser-for-sina-barn>, hämtad 2015-05-10

Majlard, Jan, www.svd.se "Barnläkare kräver riktlinjer för barns skärmtittande"
http://www.svd.se/nyheter/inrikes/barnlakare-skarmtittande-forsamrar-sprakutvecklingen_4450875.svd, hämtad 2015-05-18

Markander, Mikael www.macworld.idg.se, "Fler än 1000000 appar på App Store" 2013-12-08
<http://macworld.idg.se/2.1038/1.537703/fler-an-1-000-000-appar-pa-app-store>, hämtad 2015-05-22

McCracken, Ellen, "Expanding Genette's Epitext/Peritext Model for Transitional Electronic Literature: Centrifugal and Centripetal Vectors on Kindles and iPads" Narrative 21, nr. 1 (2013)

"Mobiltelefoner-Allt om nya Samsung Galaxy S5" www.phonehouse.se,
<https://www.phonehouse.se/Mobiltelefoner/Samsung/Allt-om-Samsung-Galaxy-S5>, hämtad 2015-05-14

"Om" www.pappasappar.se <http://www.pappasappar.se/om/>, hämtad 2015-06-09

"Om myndigheten – organisationen" www.statensmedierad.se, 2011-08-09
<http://www.statensmedierad.se/Om-Statens-medierad/Organisationen/>, hämtad 2015-06-11

"Reklam på internet till barn" www.konsumentverket.se, 2015-03-03
<http://www.konsumentverket.se/Vart-arbete/Lagar-och-regler/Marknadsforing-och-reklam/Reklam-till-barn/Reklam-pa-internet-till-barn/>, hämtad 2015-06-08

"Riktlinjer för tilldelning av ISBN till e-böcker och appar" www.kb.se, ISBN-centralen, senast uppdaterad 2015-05-27 http://www.kb.se/dokument/ISBN/ISBN_E-b%3%B6cker_infofaq.pdf, hämtad 2015-06-10

"Småungar och medier 2015" rapport, www.statensmedierad.se, 2015-04-14
<http://www.statensmedierad.se/Publikationer/Ungar--medier-2015/>, hämtad 2015-05-18

Strömberg, Niklas www.svb.se, "Utlandsnotis: Barn gillar plattor" 2014-05-09
<http://www.svb.se/nyheter/barn-gillar-plattor>, hämtad 2015-05-23

"*Så gör prinsessor*" av Per Gustavsson www.adlibris.com, <http://www.adlibris.com/se/bok/sa-gor-prinsessor-9789127087194>, hämtad 2015-05-31

Thorslund, Ewa www.svd.se ”Statens medieråd: Vi som driver debatten” 2015-04-03
http://www.svd.se/statens-medierad-vi-som-driver-debatten_4460023, hämtad 2015-05-22

Viksten, Elin, www.dn.se “Nu släpper förlagen sina barnappar” 2010-10-26
<http://www.dn.se/dnbok/nu-slapper-forlagen-sina-barn-appar/>, hämtad 2015-05-18

Viscovi, Dino, www.svd.se, ”Sämre läsförståelse naturlig följd av nya digitalsamhället” 2014-08-23
<http://www.dn.se/debatt/samre-lasforstaelse-naturlig-foljd-av-nya-digital-samhallet/>, hämtad 2015-06-22

Winkler, Lasse www.svb.se ”Digital Book World: Nio av tio förläggare välkomnar den digitala framtiden” 2011-01-25
<http://www.svb.se/nyheter/nio-av-tio-f%C3%B6rl%C3%A4ggare-v%C3%A4lkomnar-den-digitala-framtiden>, hämtad 2015-05-23

Åberg, Daniel, www.svb.se ”App, app, app ingen revolution här inte” 2012-12-07
<http://www.svb.se/nyheter/app-app-app-ingen-revolution-h-r-inte>, hämtad 2015-05-17

Åberg, Daniel, www.svb.se ”Barnappar: Tänk globalt, agera globalt” 2012-12-07
<http://www.svb.se/nyheter/t-nk-globalt-agera-globalt>, hämtad 2015-05-24

Övriga källor

Kåreland, Lena, *Barnboken i samhället*, 2. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Smith, Kelvin, *The publishing business: from p-books to e-books*, AVA Academia, Lausanne, 2012

”Om SBI” Webbfilmer: ”Vad har plattorna med läsningen att göra?” 2015-02-15
<http://www.sbi.kb.se/sv/Om-SBI/webbfilmer/Paddorna/>, film hämtad 2015-05-17

Komplementterande

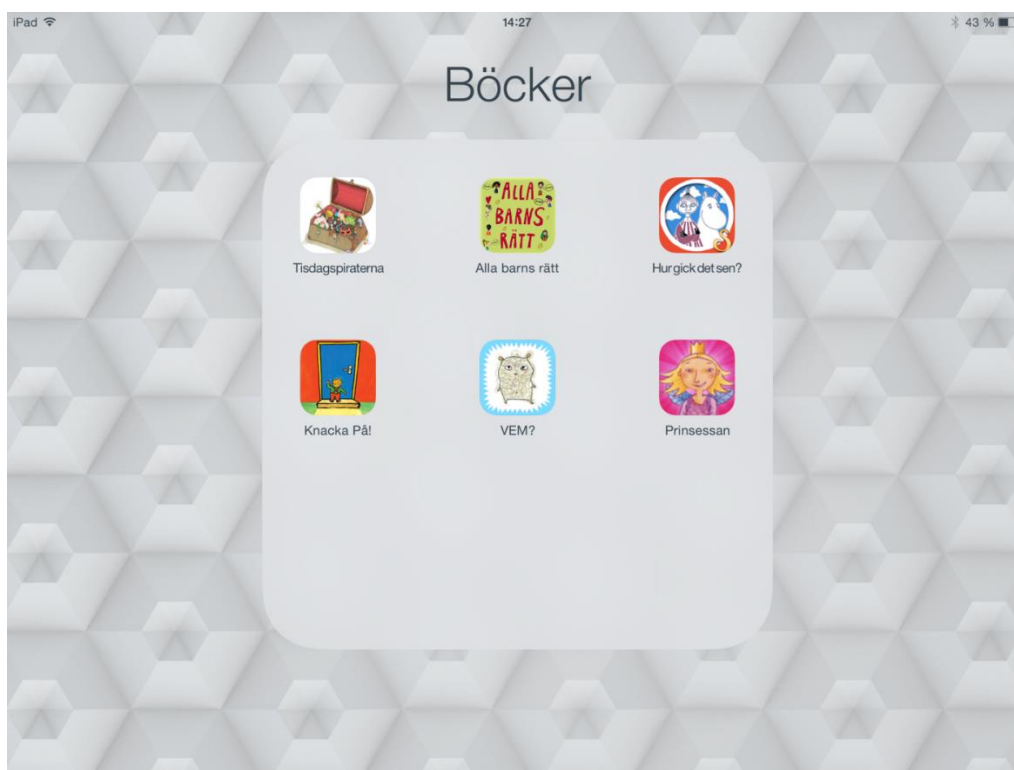
Kvalitativa telefonintervjuer med:

2015-04-22 Sophie S From, digital strateg på Massolit.

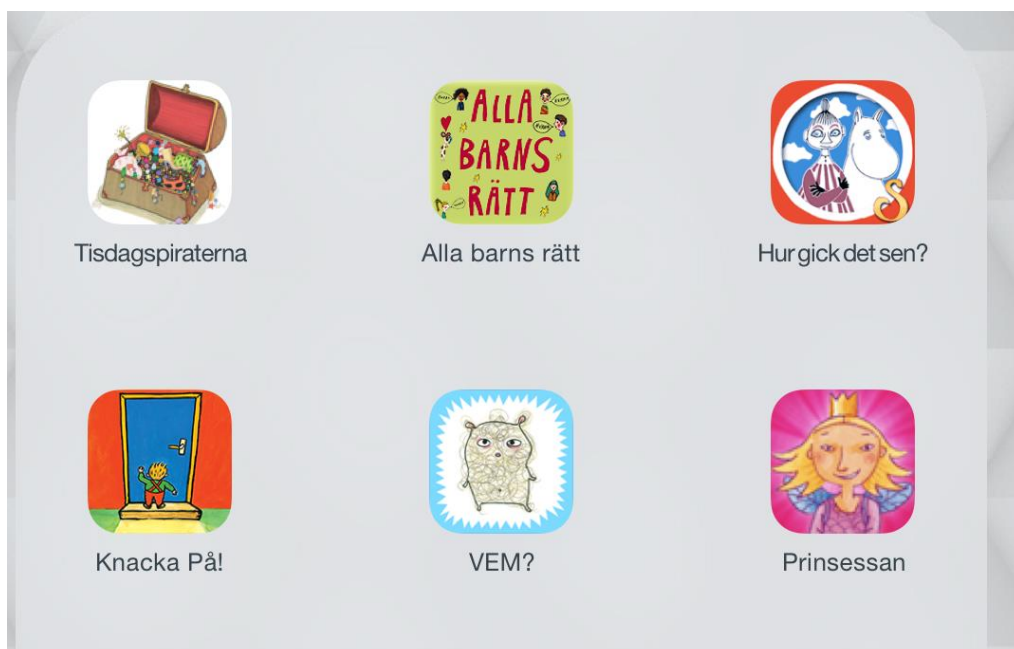
2015-04-22 Henny Holmqvist, litterär agent på Nordin Agency.

Bilder

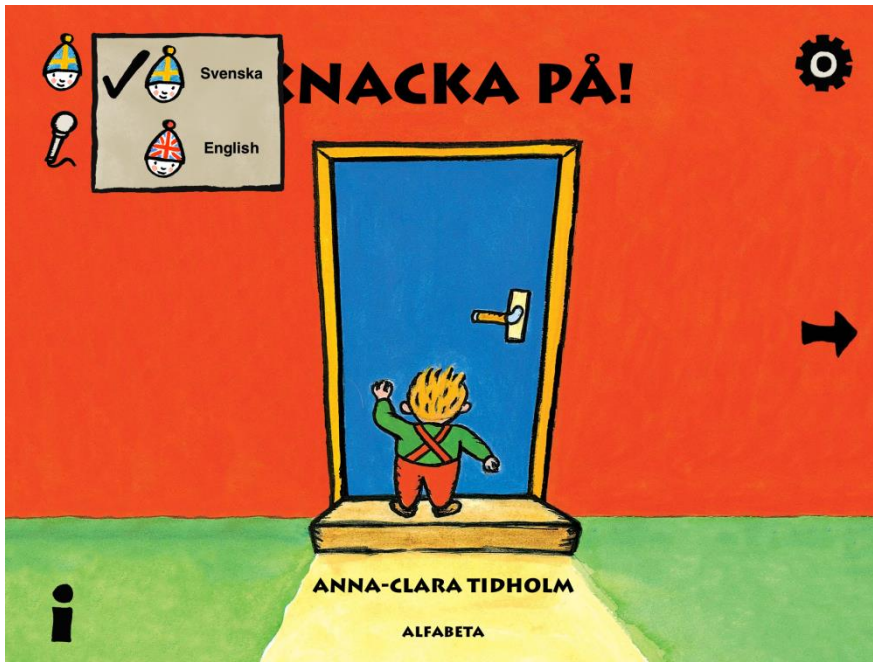
Samtliga bilder är tagna av uppsatsförfattaren med kameran i iPaden eller som skärmbilder av appen under maj och juni månad 2015.

1.a

b

2.

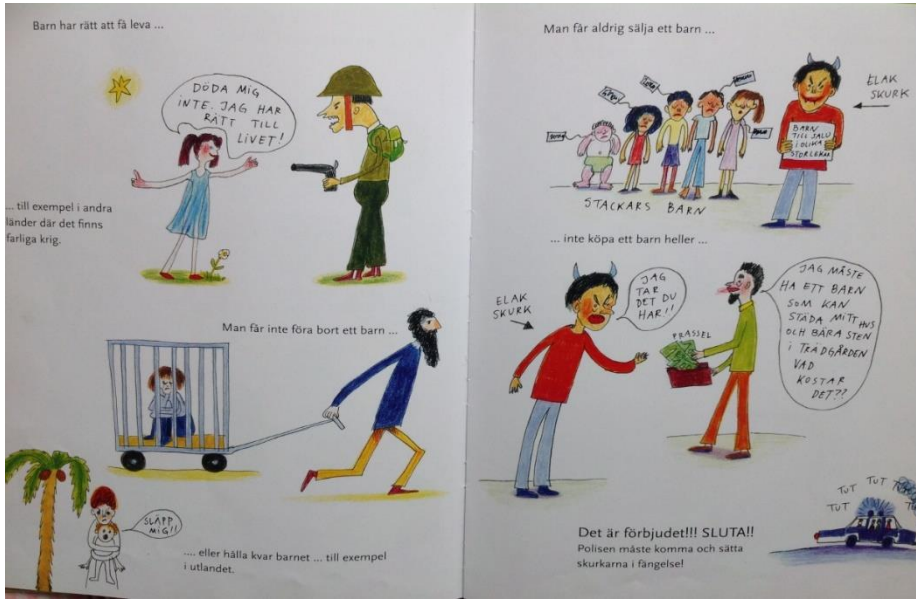
3.

4.a

b

5.a

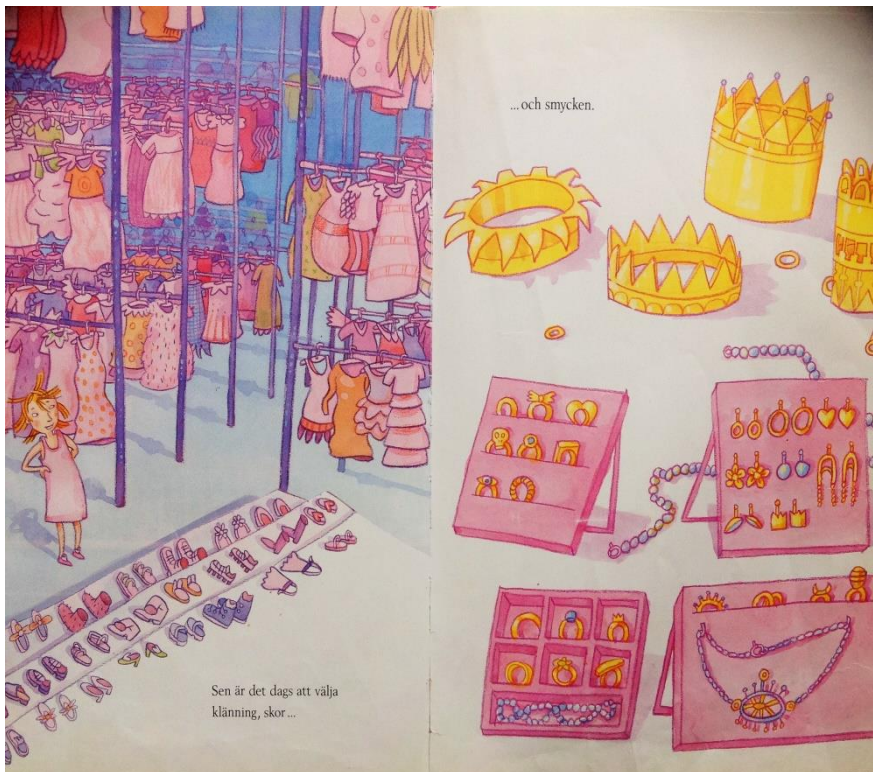
b

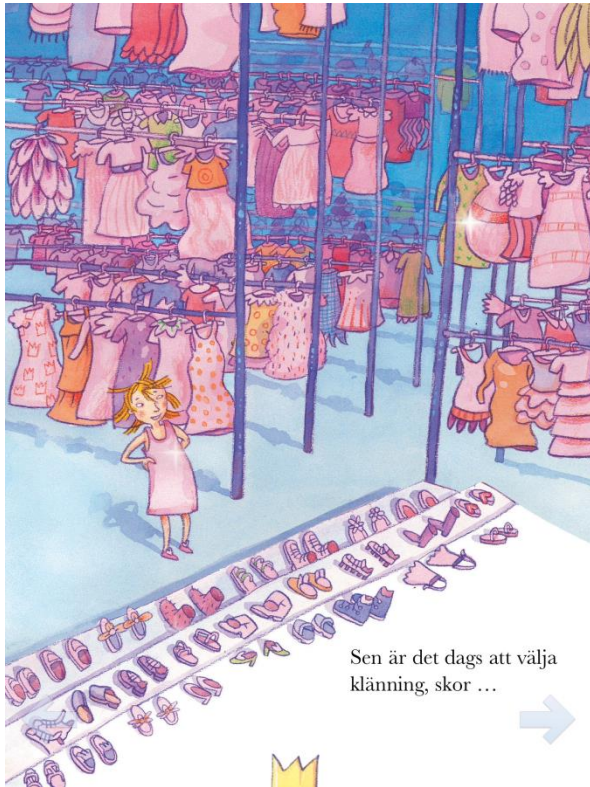
c

6.

7.a

b

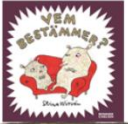

8.a

b

MINA VEM-BÖCKER

BOKBUTIK

			
			
			
Vem är arg? Köp. 19.00 kr	Vem är bäst? Köp. 19.00 kr	Vem är borta? Köp. 19.00 kr	Vem är död? Köp. 19.00 kr

9.